

IN MEMORIAM MIRCEA MUREȘAN

FAPTELE JURIDICE LICITE – SURSE DE OBLIGAȚII

Călina JUGASTRU*

„Plus encore que d'autres institutions, le quasi-contrat est le produit de l'histoire, mais un produit controversé. Son évolution peut être résumé en trois étapes: une origine romaine; une crise à la fin du siècle dernier; une renaissance contemporaine”¹

Résumé: Les faits juridiques licites – sources d'obligations. La gestion d'affaires et la répétition de l'indu étaient réglementés dans l'ancien Code civil roumain. Le nouveau Code civil ajoute l'enrichissement sans cause. Sources autonomes d'obligations, ces trois faits licites trouvent leur fondement dans l'équité.

Le gérant s'occupe – volontairement et opportunément – des affaires d'une autre personne (le maître ou le géré). Si les conditions de la gestion d'affaires sont réunis, le maître est tenu à rembourser les dépenses nécessaires et les dépenses utiles. Dans des grandes lignes, la nouvelle réglementation ne change pas la physionomie essentielle de la gestion d'affaires, telle comme celle-ci est traditionnellement connue (quelques éléments de nouveauté sont apparus, en ce qui concerne ses conditions).

Tout paiement suppose une dette. Ce qui a été payé sans être dû, est sujet à la répétition. Celui qui a reçu l'indu doit nécessairement le restituer au solvens (qui a payé sans dette), si les conditions sont remplies: un paiement indu, l'intention d'éteindre une dette, l'erreur du solvens (l'erreur est une condition relative).

L'enrichissement sans cause était, initialement, une création jurisprudentielle. Il s'agit, le même temps, d'un principe fondamental du droit et d'un fait juridique licite. Le Code civil roumain contient des textes qui représentent des applications de l'enrichissement injustifié. La nouvelle réglementation mentionne, en détail, les conditions, les effets, les obstacles à l'action en restitution et le double plafond de l'indemnité.

Mots-clés: faits licites, gestion d'affaires, répétition de l'indu, enrichissement sans cause, notions, conditions, effets.

Cuvinte cheie: fapte juridice licite, gestiune de afaceri, plată nedatorată, îmbogățire fără justă cauză, noțiuni, condiții, efecte

Trei fapte juridice licite – izvoare de obligații au consacrară expresă în noul Cod civil român. Cronologia legală enumeră gestiunea de afaceri, plata nedatorată și îmbogățirea fără justă cauză. Reglementarea este așteptată, binevenită și explicită. Poate s-ar fi convenit ca îmbogățirea fără justă cauză să ocupe prima secțiune a faptului juridic licit, având în vedere că

este în discuție un fapt juridic și totodată, un principiu fundamental de drept (sprijinit pe echitate), care întemeiază soluțiile oferite gestiunii de afaceri și plății nedatorate.

Capitolul 1. Gestiunea de afaceri²

Secțiunea 1. Noțiune

„Există gestiune de afaceri atunci când, fără să fie obligată, o persoană, numită gerant, gestionează în mod voluntar și oportun afacerile altei persoane, numită gerat, care nu cunoaște existența gestiunii sau, cunoscând gestiunea, nu este în măsură să desemneze un mandatar ori să se îngrijească în alt fel de afacerile sale” [art. 1330 alin. (1) noul C. civ.]. Textul definește gestiunea de afaceri prin precizarea condițiilor acesteia. Suntem în prezența gestiunii de afaceri³ – fapt juridic licit – ori de câte ori o persoană numită gerant, gestionează în mod voluntar și oportun, afacerile altei persoane, numită gerat, aceasta din urmă necunoscând existența gestiunii sau, cunoscând-o, nu este în măsură a desemna un mandatar sau a se îngriji în alt fel de afacerile sale.

În linii generale, noua reglementare nu schimbă fizionomia gestiunii de afaceri, așa cum este cunoscută, ca instituție tradițională a dreptului român. Elemente de noutate – unele discutabile – apar în ceea ce privește condițiile cerute gestiunii.

Secțiunea a 2-a. Condițiile gestiunii de afaceri

Articolul 1330 cuprinde *condițiile gestiunii de afaceri*: gerarea intereselor altei persoane (2.1.); intenția de a lucra pentru altul (2.2.); oportunitatea gestiunii (2.3.); imposibilitatea, pentru gerat, de a se ocupa de propriile afaceri (2.4.).

§ 1. Gerarea intereselor altei persoane

1.1. Conținutul gestiunii de afaceri

„Există gestiune de afaceri atunci când, fără să fie obligată, o persoană, numită gerant, gestionează [...] afacerile altei persoane”. Prima condiție este reprezentată de activitatea de gerare a intereselor altei persoane. Gerantul trebuie să efectueze operațiuni care să intre în conținutul activității de gestionare a intereselor altei persoane. Obiectul gestiunii este înțeles în prezent extensiv. Pe de o parte, textul legii nu aduce referiri la tipul operațiunilor care intră în sfera gestiunii, iar, pe de altă parte, interesele geratului îmbracă forme multiple și diverse. Singura condiție impusă de art. 1330 noul C. civ. este ca actele să fie oportune.

Noul Cod nu a adus modificări în ceea ce privește conținutul gestiunii de afaceri. Domeniul gestiunii de afaceri cuprinde două categorii de acte: acte juridice și acte materiale. Cel care îndeplinește pentru altul acte juridice (întreruperea unei prescripții, încheierea unui contract de asigurare) sau acte materiale (stinge un incendiu, repară un acoperiș luat de furtună) trebuie să fie indemnizat⁴.

Câteva **mențiuni** în ce privește actele juridice care intră în conținutul gestiunii de afaceri.

– gerantul poate încheia *acte de conservare* și *acte de administrare*. În principiu, actele de conservare și actele de administrare (contractul pentru efectuarea unor reparații, întreruperea unei prescripții, închirierea unui bun) intră în limitele inițiativei gestorului de afaceri. Aceasta întrucât gestiunea se fundamentează pe utilitate și oportunitate; ori, utile sunt actele prin care se preîntâmpină pierderea unui drept și actele de punere în valoare a patrimoniului;

– *actele de dispoziție nu intră în sfera gestiunii*. După cum s-a afirmat, actele de dispoziție pot fi prejudiciabile pentru gerat: e normal să reparați ori chiar să închiriezi imobilul proprietarului absent; nu este însă normal să îl vinzi⁵. În schimb, fac obiectul gestiunii unele acte de dispoziție care, raportat la întregul patrimoniu (nu în raport cu bunurile, privite *ut singuli*), dobândesc caracterul unor acte de conservare ori de administrare (de exemplu, vânzarea unor bunuri perisabile), împiedicând o pierdere iminentă;

– sfera gestiunii trebuie înțeleasă în cea mai largă accepțiune, în sensul că se *extinde și asupra executării unor obligații personale cu caracter patrimonial*, ce revin geratului potrivit legii⁶ (exemplul oferit în doctrină este cel al obligației legale de întreținere față de copii, atunci când această obligație este îndeplinită de gerant). De asemenea, legiuitorul, „în textele dedicate gestiunii, nu prohibește aplicabilitatea acestei figuri juridice și la acte nepatrimoniale, astfel încât considerăm admisibilă extinderea excepțională a gestiunii și la acestea”⁷.

– actele juridice pot fi *acte încheiate fără reprezentare* și *acte încheiate cu reprezentare*. În prima situație, acționând în nume propriu, gerantul își asumă toate consecințele juridice ale actelor perfectate cu terți. În cea de a doua situație, gestorul de afaceri acționează în numele geratului. Ambele situații sunt detaliate în art. 1336 noul C. civ.

1.2. Inițiativa gerantului

Noul Cod civil precizează că gerantul „*gestionează în mod voluntar*” afacerile altuia. Gestorul intervine „voluntar” în treburile altuia, adică fără să fie obligat – ceea ce sugerează inițiativa de moment a gerantului, spontaneitatea, intenția de serviabilitate, în sensul de a face un serviciu altuia. Se exclude, așadar, acțiunea care are la bază un contract ori o prevedere legală – altele decât cele referitoare la gestiunea de afaceri. Intenția de a lucra pentru altul semnifică, în acest context, lipsa însărcinării prealabile și plasează conduita gerantului în afara instituției mandatului.

Codul civil consacră două *situații* diferite, în raport cu atitudinea geratului față de gestiune. Apreciem că numai prima dintre cele două atitudini menționate de lege se circumscrie instituției gestiunii de afaceri.

În prima ipoteză legală, geratul nu cunoaște existența gestiunii. Este de la sine înțeles că nu poate fi vorba nici de consimțământul celui gerat, dar nici de opoziția acestuia. În acest caz, suntem în prezența gerării intereselor altuia.

A doua ipoteză a legii este cea în care geratul are cunoștință de gestiune, dar nu este în măsură să desemneze un mandatar ori să se îngrijească în alt fel de afacerile sale.

Formularea textului conduce la concluzia că gerantul cunoaște gestiunea – dar nu este în măsură să preia rezolvarea afacerilor sale și nici nu încredințează unui mandatar această problemă. Nu intră în discuție vreo opoziție față de amestecul gerantului, dar trebuie luat în calcul *mandatul tacit* (pentru acte juridice), atâta timp cât geratul cunoaște și acceptă gestiunea.

Sunt necesare câteva *observații*. În înțelesul cel mai pur al gestiunii de afaceri, aceasta se caracterizează prin absența consimțământului geratului și, deci, prin lipsa opoziției sale, pe motiv că nu cunoaște existența imixtiunii în treburile personale. Ori, atâta timp cât geratul cunoaște că altcineva lucrează pentru el și nu se opune, interpretarea este în sensul că el a consimțit la gestiune, tocmai pentru că a avut cunoștință de aceasta, dar, din motivele arătate de lege, nu s-a putut ocupa de propriile afaceri. Dacă cel gerat se opune inițiativei gerantului, dar gestiunea începe sau continuă, devine operantă răspunderea delictuală. Art. 987 C. civ. de la 1865 era tranșant și era mai clar în această privință: „Acela care, cu voință, gere interesele altuia, fără cunoștința proprietarului [...]”.

Explicându-se această condiție a gestiunii de afaceri (actele de gestiune să fie săvârșite fără imputernicire și fără știrea geratului sau, cu știrea geratului, fără ca acesta să poată desemna un mandatar sau fără a se putea ocupa de afacerile sale), s-a menționat că intervenția gerantului este, în principiu, spontană⁸. «Dacă geratul ar cunoaște iminenta intervenție a gerantului, fără să se opună, se poate interpreta că a fost de acord cu încheierea actului și deci nu mai poate fi vorba de o gestiune de afaceri, ci de un contract de mandat. Totuși, legiuitorul nu permite o asemenea interpretare tradițională. Dacă *geratul cunoaște faptele de gestiune*, dar nu se află „în măsură”⁹ de a desemna un mandatar care să se ocupe de propriile-i afaceri sau dacă el însuși nu se putea ocupa de acele afaceri, nedesemnând un mandatar, deși era în măsură să o facă. Așadar, chiar și în ipoteza cunoașterii de către gerat a gestiunii de către un terț a propriilor afaceri, dacă există o gestiune oportună, trebuie să considerăm că există gestiune de afaceri, cu condiția ca geratul să nu fi putut desemna un mandatar. În ipoteza *indiferenței geratului* însă – dacă geratul a cunoscut existența gestiunii și nu s-a „obosit” să desemneze un mandatar deși putea să o facă, avem în realitate de a face cu un mandat tacit. Pe de altă parte, simpla cunoaștere a gestiunii nu înlătură, astfel cum am observat, valoarea de gestiune de afaceri»¹⁰.

Considerăm că formularea art. 1330 alin. (1) noul C. civ., care se dorește a defini gestiunea de afaceri (prin precizarea condițiilor sale), operează un amalgam care eclipsează adevărata fizionomie a acestui fapt juridic licit. Numai prima dintre cele două ipoteze legale semnifică – în sensul celui mai riguros limbaj juridic – gestiune de afaceri. Prima teză a art. 1330 alin. (1) constă în gerarea intereselor unei alte persoane, cu totul străină de operațiunile îndeplinite de gestor, așa încât ea nu are posibilitatea să își exprime nici acordul, nici opoziția. Cea de a doua teză a art. 1330 alin. (1) aduce în ecuație un mandat tacit (pentru actele juridice), atâta timp cât geratul cunoaște existența gestiunii, dar nu se opune. Nu au relevanță motivele pentru care geratul, cunoscând gestiunea, o permite. Cu atât mai mult, cu cât în art. 1331 C. civ. se prevede obligația gerantului de a aduce la cunoștința geratului intervenția, iar cunoașterea gestiunii atrage incidența regulilor mandatului. Legea menționează doar că geratul „nu este în măsură să desemneze un mandatar ori să se îngrijească în alt fel de afacerile sale”. Era suficient

enunțul clar al art. 1330 C. civ., teza I, în sensul că geratul nu cunoaște existența gestiunii, așa încât formularea legală să evite orice suprapunere a gestiunii cu mandatul tacit.

A doua teză din definiția gestiunii (geratul cunoaște existența gestiunii, dar nu se opune) este preluată după Codul civil francez și după Codul civil Quebec, care consacră gestiunea în ambele variante – cu știrea, respectiv fără știrea geratului (art. 1372)¹¹. Doctrina franceză a reacționat față de prevederea Codului Napoleon, arătând că formularea textului legal este enigmatică: dacă geratul „cunoaște și nu protestează, nu trebuie considerat că a consimțit tacit, de așa manieră încât s-a format un contract?”¹².

Au existat unele tentative de identificare a unor situații care să susțină textul francez, pentru situația în care geratul cunoaște conduita și intențiile gerantului, de manieră a permite concluzia că în cazurile respective, este gestiune și nu mandat. De exemplu, situația în care geratul nu se poate opune inițiativei gerantului din cauza depărtării spațiale între cei doi; sau, atunci când gestiunea este, în fapt, un act de devotament (observația autorilor a fost că este preferabil a pune în discuție gestiunea de afaceri, pentru a nu recurge la instituția ofertei de a contracta, al cărei autor este salvatorul, acceptant fiind cel asistat).

Apreciem că acest demers, de identificare a unor situații concrete, care să se plieze pe enunțul Codului francez¹³ și să îl justifice, rămâne artificial. Gestul de a veni în ajutorul unei persoane aflate în nevoie este unul dezinteresat ori, după caz, este expresia obligației legale de a acorda ajutor celui aflat în situațiile expres menționate de Codul penal. Nu este gestiune de afaceri, un argument în plus este acela că, în situațiile arătate, nu este în discuție „averea” sau patrimoniul beneficiarului, ci integritatea persoanei acestuia.

Ar rămâne că, atunci când geratul cunoaște actele de gestiune și nu se opune, spontaneitatea intervenției să departajeze gestiunea de mandat. Ori, mandatul este acord de voință, iar cunoașterea gestiunii și tolerarea acesteia (prin lipsa opoziției) evocă tocmai acordul, în acest caz, tacit. În concluzie, cunoașterea inițiativei gerantului și lipsa împotrivirii geratului nu poate avea decât semnificația unui mandat tacit. De altă parte, opoziția geratului naște consecințe speciale, reglementate în art. 1338 noul C. civ., cu trimitere la instituția răspunderii civile.

§ 2. Intenția de a gera interesele altuia

Voința de a lucra pentru altul este esențială pentru a caracteriza gestiunea de afaceri. Sintagma „în mod voluntar” (art. 1330 noul C. civ.) evocă intenția de a interveni în favoarea unei alte persoane. Imixtiunea în treburile altuia este intenționată. Noul Cod civil a păstrat, în termeni apropiați, formularea Codului civil de la 1865, care vorbește de gerarea „cu voință” a intereselor altuia.

Distingem următoarele **ipoteze**:

1. *Gerantul lucrează exclusiv în interesul altuia*, urmărind evitarea unei cheltuieli în patrimoniul geratului și având intenția de a-l obliga pe gerat la rambursarea sumelor cheltuite – nu este gestiune de afaceri.

2. *Gerantul acționează, deopotrivă, în interes propriu și în interesul altei persoane*. Conduita în interes mixt profită și geratului, de la care gerantul intenționează să recupereze cheltuielile aferente cotei beneficiarului. Cel care administrează bunul indiviz și avansează sumele

necesare reparării acestuia are calitatea de gestor de afaceri pentru efectele actelor săvârșite în interesul altuia¹⁴. Proiectul francez al Codului obligațiilor a cuprins explicit această situație, în art. 1329: „Regulile gestiunii de afaceri se aplică, în mod asemănător, atunci când gestiunea este întreprinsă nu numai în interesul exclusiv al altuia, dar și în interes comun al altuia și al gerantului”; cheltuielile și pierderile – se mai precizează – se vor repartiza proporțional între cei interesați. Este suficient un „mobil parțial” – cu alte cuvinte și gestiunea afacerilor altuia¹⁵; va fi gestiune pentru efectele produse de intervenția gestorului în afacerile celeilalte persoane.

3. *Gerantul lucrează cu credința eronată că acționează pentru sine*¹⁶ – situație în care nu este gestiune de afaceri. Art. 1330 alin. (2) lămurește această ipoteză, precizând că „cel care fără să știe, lucrează în interesul altuia nu este ținut de obligațiile ce îi revin, potrivit legii, gerantului. El este îndreptățit la restituire potrivit regulilor aplicabile îmbogățirii fără justă cauză”¹⁷.

4. *Persoana care administrează afacerile altuia este animată de intenție liberală*, dorind să îl îmbogățească pe gerat (intenția liberală trebuie dovedită, ea nu se prezumă)¹⁸. Este situația expres menționată de art. 1330 alin. (3) C. civ. Prezența lui *animus donandi* exclude *animus gerandi*¹⁹.

5. *Nu este gestiune de afaceri dacă sunt săvârșite acte/fapte în executarea obligațiilor pe care cel ce le-a realizat le are, în legătură cu bunurile unei alte persoane* (de exemplu, actele de administrare a bunurilor minorului aflat sub tutela celui ce îndeplinește actele respective). Art. 1330 alin. (1) C. civ. afirmă că este gestiune atunci când persoana acționează „fără să fie obligată”. Se admite, în practica judiciară, că este gestiune numai pentru ceea ce excede obligației legale sau contractuale, dacă nu există intenție liberală²⁰.

§ 3. Oportunitatea gestiunii

În exprimarea art. 1330 C. civ., afacerile altei persoane se cer a fi gerate „în mod voluntar și oportun”. „Voluntar” înseamnă dorința gerantului de a interveni în sprijinul altuia. „Oportunitatea” este condiția validării gestiunii de afaceri și este, totodată, limita impusă de lege pentru a stăvili inițiativele intempestive de a administra pentru altul.

Distanțându-se de linia tradițională, legiuitorul renunță la ideea de utilitate și introduce, în art. 1330, cerința *oportunității* gestiunii. Sursa de inspirație a constituit-o doctrina recentă franceză, care conține discuții ample pe marginea oportunității și care afirmă că în cazul gestiunii de afaceri, termenul „utilitate” are conotații particulare. Se oferă exemplul celui care ajută o persoană aflată în pericol și în cursul actelor de salvare suferă el însuși un prejudiciu. Această persoană va putea fi despăgubită, chiar dacă actul său nu a fost fructuos și cel în pericol nu a fost salvat. Ceea ce are relevanță, din perspectiva cheltuielilor și a despăgubirilor este, în opinia arătată, nu *rezultatul obținut*, ci *rezultatul scontat*. În contextul gestiunii de afaceri, este util să se acționeze, chiar dacă acțiunea nu este utilă²¹. În aceeași ordine de idei, utilitatea gestiunii va fi apreciată – în vederea restituirii sumelor cheltuite și a reparării pagubei – *in concreto* și nu în mod abstract. Raportarea se va face nu la ceea ce se înțelege în mod obișnuit prin acte utile de gestiune, ci la ceea ce gerantul a întreprins efectiv, în circumstanțele particulare de speță, cu excepția cazului când a săvârșit o eroare gravă, care nu poate fi scuzată²². Remarcăm faptul că și art. 1337 alin. (1) C. civ. român obligă geratul la cheltuieli și, după caz, despăgubiri către gerant, „chiar dacă rezultatul nu a fost atins”.

Considerăm că inițiativa noului Cod civil de a subordona gestiunea de afaceri condiției oportunității este discutabilă. În primul rând, trebuie avut în vedere înțelesul termenilor legali utilizați, operându-se diferențele necesare. „Oportun” evocă ceea ce se face la momentul potrivit, adecvat situației, împrejurărilor²³, în timp ce „util” înseamnă ceea ce este folositor, necesar, ceea ce se întâmplă la timp, la momentul oportun²⁴. Sunt termeni de dicționar relevanți în contextul calificării gestiunii, mai ales că limbajul juridic nu le-a consacrat o altă semnificație decât cea din vocabularul obișnuit. Oportunitatea sugerează mai curând că intervenția gerantului a avut loc la momentul potrivit, decât că a fost folositoare. Pe când un act util este, simultan, un act folositor și un act săvârșit la momentul oportun (potrivit). Este de bun simț că o conduită este folositoare dacă a fost săvârșită la momentul potrivit; altfel, ea nu putea fi folositoare. Termenul „oportun” este prea îngust pentru a cuprinde și utilitatea; pe când cuvântul „util” înglobează oportunitatea. Gestiunea trebuie să profite gerantului, să îi fie folositoare, aceasta fiind caracteristica de esență a acestui fapt juridic licit, ce mizează pe inițiativa spontană a gerantului.

În al doilea rând, este lipsit de realism demersul de a explica utilitatea prin conotații străine termenului „util”. Examinarea tezei avansate în doctrina franceză și expusă anterior permite concluzia că tentativa de a conferi termenului utilitate conotații particulare în raport cu gestiunea de afaceri, este interesantă. Totuși, acest demers nu este în ton cu realitatea cotidiană și cu realitatea juridică și este forțat: gestiunea trebuie să profite gerantului, altfel nu își găsește rostul. Încă un argument, pentru a recurge la termenul „utilitate”. Chiar și adepții oportunității acceptă că, în concret, oportunitatea poate, uneori, să excludă utilitatea. Se oferă, în acest sens, exemplul persoanei care intervine spontan pentru altul dar nu obține un rezultat favorabil; el va fi indemnizat, dar ca o „răsplată” pentru inițiativa sa, nu pentru rezultatul obținut, care nu coincide cu rezultatul scontat. Are relevanță, deci, intenția și nu finalitatea gestului. Ori, instanței de judecată îi revine sarcina de a cerceta în ce măsură actele sunt folositoare gerantului, contribuind la evitarea unei pierderi sau la un spor de valoare, cu cheltuieli minime. Absența rezultatului face imposibilă evaluarea (sub aspect patrimonial) a conduitei gestorului. Se poate ajunge la calificarea ca gestiune de afaceri a unor situații care să fie departe de a fi utile sau chiar la denaturarea fizionomiei juridice a acestei instituții²⁵.

Considerăm că soluția de tradiție a dreptului român trebuia păstrată, utilitatea fiind piatra unghiulară a gestiunii de afaceri. *Utilitatea* desemnează, în înțelesul clasic al termenului, faptul că gestiunea este folositoare gerantului, prin săvârșirea ei evitându-se o pierdere patrimonială, cu un efort de întindere relativ mică; quantumul cheltuielilor avansate este inferior valorii pierderii patrimoniale iminente în lipsa acestor cheltuieli. Vechile prevederi în materie²⁶, precum și explicațiile doctrinei juridice române și jurisprudența majoritară²⁷, converg în a arăta că o gestiune este utilă atunci când este folositoare gerantului, adică atunci când, prin conduita gerantului, s-a evitat o pierdere patrimonială ori a avut loc sporirea valorii unui bun al stăpânului afacerii.

Utilitatea este, de altfel, singura legitimize a cheltuielilor indispensabile conservării bunului (cheltuielile necesare) și a cheltuielilor care asigură sporirea valorii economice a acestuia (cheltuielile utile²⁸). Gerantul este îndreptățit la recuperarea cheltuielilor necesare și utile. În absența legiferării condiției utilității (cerându-se doar oportunitatea), instanțele de judecată, se vor afla în situația dificilă de a examina doar dacă actele gerantului au fost săvârșite la momentul oportun (potrivit), fără a fi necesar să examineze dacă au fost și folositoare. Mergând

la art. 1339 C. civ., se arată că, *per a contrario*, gestiunea inoportună înglobează „acte și cheltuieli care, fără a fi necesare sau utile, au fost efectuate [...]”. Însă, așa cum am arătat, „oportun” nu înseamnă și „util”; prin urmare, „inoportun” nu înseamnă, în mod necesar, „inutil”.

Oportunitatea gestiunii este, în concepția noului Cod civil, o chestiune de fapt, care se apreciază în raport cu momentul efectuării actelor/faptelor de gestiune. Art. 1337 alin. (3) C. civ. stipulează: „Caracterul necesar sau util al actelor și cheltuielilor se apreciază la momentul la care gerantul le-a făcut”. Rezultă că nu va avea relevanță eventuala deteriorare sau distrugere a bunului datorită forței majore sau cazului fortuit (de exemplu, bunul a fost, ulterior, distrus total într-un cutremur).

§ 4. Imposibilitatea, pentru gerat, de a se ocupa de propriile afaceri

Legea nu detaliază motivele care îl împiedică pe gerat să acționeze el însuși, să își desemneze un mandatar sau să se îngrijească în alt mod de afacerile sale. Simpla pasivitate a geratului este suficientă, în ipoteza legală a cunoașterii gestiunii. Am menționat deja, cunoașterea gestiunii și abținerea de la luarea măsurilor pentru a o continua, semnifică *acord tacit* din partea geratului.

Potrivit art. 1330 alin. (2) C. civ., *persoana care, fără să știe, lucrează în interesul altuia nu este ținută de obligațiile ce îi revin, potrivit legii, gerantului*. Este ipoteza în care persoana are credința – eronată – că acționează pentru sine (de exemplu, cel care, având reprezentarea faptului că este moștenitor, aduce reparații unui bun succesoral, dar testamentul descoperit ulterior îl dezmoștenește). În acest caz nu este gestiune de afaceri. În absența intenției de a interveni voluntar în afacerile altuia, restituirea urmează regulile îmbogățirii fără justă cauză.

Conform alin. (3) al art. 1330 C. civ., nu există gestiune de afaceri atunci când cel care administrează afacerile unei alte persoane acționează cu intenția de a o gratifica. În această ipoteză, persoana lucrează în scopul de a aduce un spor patrimonial altuia, nu greează cu intenția de a recupera eventualele cheltuieli.

Secțiunea 3. Obligațiile gerantului

§ 1. Obligația de înștiințare

Obligația de a-l înștiința pe gerat despre începerea gestiunii, de îndată ce acest lucru este posibil, revine gerantului. Fiind vorba de o intervenție spontană, determinată de iminența pierderii care amenință patrimoniul geratului, este firesc ca gerantul să îl încunoștințeze, din proprie inițiativă, pe proprietar. Nimeni nu poate administra mai bine o afacere decât proprietarul acesteia, așa încât este firesc ca gerantul să întreprindă demersurile de rigoare pentru ca cel în cauză să cunoască existența gestiunii. Totodată, gerantul, având inițiativa gestiunii, nu poate abandona lucrarea până când va avea siguranța că nu există riscul unor pierderi ori până când geratul, reprezentantul sau moștenitorii acestuia o pot prelua.

Consacrarea acestei obligații în sarcina gerantului, este binevenită. Îndatorirea de a-l anunța imediat ce e posibil, pe gerat, imprimă o notă în plus de responsabilitate pentru gerant. Practic, sunt două obligații ale gerantului care se constituie în două părghii care se

subsumează rolului de a descuraja inițiativele intempestive: obligația de înștiințare (art. 1331 C. civ.) și obligația de continuare a gestiunii (art. 1332 C. civ.).

§ 2. Continuarea gestiunii

Obligația de a continua gestiunea este cunoscută și sub denumirea de *obligație de perseverență*. Justificarea acestei îndatoriri se găsește în faptul că părăsirea gestiunii expune geratul unor daune; ori, atâta timp cât a acționat fără ordinul sau dispoziția proprietarului, nu este echitabil a abandona o afacere înainte de a se asigura că are cine să o preia sau că nu sunt riscuri. Scopul pentru care a fost consacrată această obligație este de a împiedica terții să se amestece în afacerile altora, în afara condițiilor strict reglementate: „Gestiunea de afaceri pare legată altruismului și diverselor sentimente care îl inspiră. Altruismul veleitar este periculos; preferabil să nu faci nimic decât să începi ceva fără a termina; pentru a descuraja acest tip de altruism, legea impune gerantului o obligație de perseverență. Dar, altruismul, în sine, este o virtute; legea acordă, de asemenea, o serie de drepturi gerantului”²⁹.

Limita până la care se întinde îndatorirea de continuare a gestiunii este reprezentată fie de inexistența vreunui risc ca geratul să fie prejudiciat prin abandonarea afacerii de către gerant, fie de preluarea gestiunii de către gerat, reprezentantul ori moștenitorii acestuia. Din această perspectivă, s-a afirmat, încă sub vechea reglementare, că gestorul de afaceri are o situație mai grea decât cea a mandatarului, care, cu notificare prealabilă, poate renunța la mandat³⁰. Noul Cod civil pare a face și mai dificilă și, deci, mai responsabilă, poziția gestorului de afaceri, întrucât art. 1333 instituie, în continuarea aceleiași idei, obligativitatea continuării gestiunii de către moștenitorii gerantului, în considerarea neprejudicierii geratului și a faptului că sunt continuatorii personalității defunctului. Succesorilor le sunt aplicabile aceleași condiții pe care legea le-a impus antecesorului lor.

§ 3. Diligența datorată de gerant

Lucrând pentru altul, gerantul va da dovadă de prudența unui bun părinte de familie³¹. În principiu, va răspunde pentru paguba cauzată, indiferent de forma sau gradul culpei. Inflexibilitatea principiului este atenuată în alin. (2) al art. 1334, care permite judecătorului să dea o apreciere nuanțată, ținând seama de împrejurările care au impus intervenția gerantului. De la caz la caz, despăgubirile vor putea fi acordate numai pentru intenție sau culpă gravă, dacă preluarea gestiunii a fost dictată de iminența unei pagube în patrimoniul geratului. Intenția și culpa gravă sunt definite în art. 16 C. civ., care reglementează vinovăția. Legea impune gerantului să acționeze ca un bun proprietar, ori, intenția și culpa gravă nu caracterizează conduita unui *pater familias*.

§ 4. Obligația de a da socoteală³²

Gestorul de afaceri este ținut să dea socoteală de toate actele/faptele pe care le-a întreprins în cursul gestiunii. El trebuie să remită geratului toate bunurile, toate sumele de

bani pe care le-a primit în temeiul gestiunii de afaceri. Bineînțeles, până la predare, bunurile trebuie conservate în mâna gerantului.

Cu prilejul prezentării modului în care a gerat, gestorul de afaceri va restitui sumele de bani sau alte bunuri pe care le-a primit în cursul gestiunii și în legătură cu aceasta. Corelativ, geratul va achita gerantului cheltuielile necesare și utile, în condițiile art. 1337 C. civ. Considerăm că bunurile primite în temeiul gestiunii pot face obiectul dreptului de retenție, până la rambursarea cheltuielilor de către gerat. Aceasta, întrucât „cel care este dator să remită sau să restituie un bun poate să îl rețină atât timp cât creditorul nu îl despăgubește pentru cheltuielile necesare și utile pe care le-a făcut pentru acel bun ori pentru prejudiciile pe care bunul i le-a cauzat” (art. 2495 C. civ.). Dacă gestiunea este ratificată, se vor produce efectele mandatului; dreptul de retenție asupra bunurilor primite cu ocazia executării operațiunilor specifice este expres prevăzut în art. 2029 C. civ.

Secțiunea a 4-a. Gestiune fără reprezentare, gestiune cu reprezentare

„Gerantul care acționează în nume propriu este ținut față de terții cu care a contractat, fără a limita dreptul oricăruia dintre aceștia de a se regresa împotriva geratului. Atunci când acționează în numele geratului, gerantul nu este ținut față de terții cu care a contractat decât dacă geratul nu este obligat față de aceștia” (art. 1336 C. civ.).

Alineatul (1) conține regulile *gestiunii fără reprezentare* (reprezentare imperfectă³³). Este situația preferată de terți, care nu au certitudinea că gestiunea va fi ratificată ori va fi apreciată ca utilă, așa încât pretind angajamentul personal al gerantului. Practic, geratul nu intră în ecuația contractului gerant-terț, și, prin urmare, gerantul este creditor sau debitor pentru tot ce consimte în nume propriu. Chiar dacă gerantul acționează în nume propriu, dreptul oricăruia dintre terți de a regresa împotriva geratului nu este limitat.

Alineatul (2) se referă la *gestiunea cu reprezentare* (reprezentarea perfectă³⁴), care presupune aducerea la cunoștința terților, potențiali parteneri contractuali, a împrejurării că gerantul acționează în numele și pe seama altei persoane, în limitele conferite de aceasta. Efectele actului juridic se produc în persoana celui reprezentat iar geratul va trebui să execute toate angajamentele asumate pentru el. Prin excepție, geratul nu este ținut față de terți, dacă gestiunea nu a fost necesară, utilă și nici nu a fost ratificată³⁵.

Distincția este sesizabilă nu numai în ce privește persoana care suportă efectele actelor încheiate cu terții, dar și din perspectiva capacității. Gerantul trebuie să aibă capacitatea de a contracta, în ambele cazuri. Dacă gerantul lucrează fără reprezentare, este indiferent dacă geratul are sau nu capacitate de exercițiu la momentul încheierii actului juridic. În schimb, gestiunea cu reprezentare prezumă capacitatea nu doar a gerantului, ci și a geratului, care devine creditor sau debitor în raporturile juridice. Art. 1337 alin. (2) C. civ. arată că „geratul trebuie să execute și obligațiile născute din actele necesare și utile care, în numele ori în beneficiul său, au fost încheiate de gerant”. Practic, este dificil de imaginat ca terții cu care va contracta gerantul, să fie convinși să contracteze în numele și pe seama geratului, în lipsa oricărei procuri³⁶.

Secțiunea a 5-a. Obligațiile geratului

§ 1. Rambursarea cheltuielilor

1.1. Categorii de cheltuieli rambursabile

Restituirea cheltuielilor prilejuite de gestiunea de afaceri se va efectua sub rezerva întrunirii cumulative a condițiilor prevăzute de art. 1330 alin. (1) C. civ. Sunt supuse rambursării cheltuielile utile și cheltuielile necesare. *Cheltuielile necesare* servesc conservării bunului, fiind sume pe care, în mod normal, trebuia să le avanseze proprietarul, dacă ar fi fost în posesia bunului. *Cheltuielile utile* sunt sumele investite în vederea ameliorării stării materiale a lucrului, sporind valoarea acestuia; aceste cheltuieli se vor restitui în limita sporului de valoare; de asemenea, i se vor plăti gestorului de afaceri dobânzile din ziua efectuării cheltuielilor. Cheltuielile restituite gestorului de afaceri nu sunt considerate plată nedatorată, conform art. 1341 alin. (2) C. civ.

Precizarea necesară este aceea că dacă gestiunea este ratificată, potrivit art. 1340, verificarea oportunității și a celorlalte condiții ale gestiunii de afaceri devine superfluă. Vom avea de a face cu un mandat, iar art. 2025-2026 și art. 2039 vor fi aplicabile. Ratificarea intervine, în mod normal, pentru o gestiune utilă, dar situația va fi simplificată, în sensul că nu se va mai recurge la verificarea condițiilor gestiunii.

1.2. Împotrivirea beneficiarului gestiunii

„Cel care începe sau continuă o gestiune, cunoscând sau trebuind să cunoască împotrivirea titularului afacerii, poate cere numai restituirea cheltuielilor necesare. În acest caz, instanța, la cererea titularului afacerii, poate acorda un termen pentru executarea obligației de restituire. De asemenea, cel care ignoră împotrivirea titularului este răspunzător pentru prejudiciile cauzate și din cea mai ușoară culpă”.

Corelăm textul art. 1338 C. civ. cu obligația pe care art. 1331 C. civ. o impune gerantului, în sensul înștiințării grabnice a geratului despre existența gestiunii. Inițiativa gerantului are ca fundament buna sa credință în administrarea dezinteresată a afacerilor altuia. Odată ce gerantul știe sau trebuia să se știe, după împrejurări, că titularul afacerii se împotrivesc, opoziția lui se cere respectată. Altfel, gerantul acționează cu rea-credință, cel mai probabil în intenția de a solicita ulterior cheltuielile necesare sau utile, ori eventuale despăgubiri pentru prejudiciu. „Sanctiunea” este aceea că gerantul care ignoră împotrivirea proprietarului nu va putea obține decât cheltuielile necesare (acestea sunt cheltuieli cu conservarea bunului, pe care se prezumă că și proprietarul le-ar fi făcut). Se poate acorda un termen din partea instanței pentru restituirea cheltuielilor necesare. Ignorarea poziției geratului echivalează cu imixtiunea ilegală, astfel că gerantul va răspunde și pentru cea mai ușoară culpă. Pentru a fi relevantă, opoziția geratului trebuie să fie justificată de circumstanțele de fapt.

1.3. Gestiunea inoportună

Actele și cheltuielile care, fără a fi necesare sau utile, au fost efectuate pe perioada gestiunii, îl obligă pe gerat la restituire numai în măsura în care i-au procurat vreun avantaj.

Intervenția terțului justifică acordarea despăgubirilor numai dacă activitatea de administrare a fost oportună. Inoportunitatea³⁷ gestiunii de afaceri semnifică săvârșirea de către gerant, a unor acte/fapte care nu au fost necesare sau utile. Pentru asemenea operațiuni, geratul nu poate fi ținut la restituirea spezelor gerantului. Dacă actele înfăptuite în administrație au fost numai în parte utile sau necesare, cheltuielile se vor rambursa gerantului în măsura în care îndeplinesc cerința oportunității.

§ 2. Repararea prejudiciului

Ca element de noutate, apare consacrarea legală a obligației de a repara paguba gerantului (pagubă prilejuită de actele de administrare), chiar dacă, într-o gestiune oportună, scopul pentru care acesta a lucrat nu a fost atins [alin. (1), art. 1337]. Condiția pentru plata despăgubirilor în favoarea gerantului este absența culpei acestuia în gestiune. Prejudiciul va fi reparat, dacă nu a fost provocat din culpa gerantului – de pildă, daunele corporale pe care le-a suferit gerantul îndeplinind actul de gestiune³⁸.

Se va lua în considerare valoarea muncii, valoarea bunurilor și serviciilor de la momentul la care au fost săvârșite actele/faptele de gestiune, fără să intereseze dacă la data plății bunurile geratului au pierit: „creanța-despăgubiri se va evalua la momentul introducerii cererii în răspundere, dacă geratul nu înțelege să îl despăgubească amiabil pe gerant”³⁹.

Doctrina recentă franceză este cea care pledează pentru repararea pagubei gerantului, chiar dacă administrarea dată de acesta a fost oportună, nu neapărat și utilă⁴⁰. Considerăm că posibilitatea recuperării pagubei își găsește locul într-o gestiune subordonată condiției utilității. Sumele constând în cheltuielile avansate și prejudiciul suferit sunt subordonate condiției oportunității gestiunii, chiar dacă scopul actelor de gestiune nu a fost atins. Dreptul francez [Codul civil, art. 1374 alin. (2)] oferă instanței posibilitatea să „modereze” cuantumul daunelor-interese, în cazul unei gestiuni defectuoase, în funcție de circumstanțele care l-au determinat pe gerant să se încarce cu afacerea respectivă. Așadar, *in concreto*, dacă va aprecia ca oportună o inițiativă care în final este nefolositoare, judecătorul francez va putea indemniza gestorul de afaceri⁴¹.

§ 3. Executarea obligațiilor generate în numele ori în beneficiul său [art. 1337 alin. (2)]

O administrație oportună obligă geratul la executarea tuturor îndatoririlor născute în numele sau în beneficiul său.

Gestiunea cu reprezentare naște obligații direct în persoana geratului reprezentat, care va fi în raporturi juridice nemijlocite cu terții.

Gestiunea fără reprezentare îl obligă pe gerat numai dacă terții aleg să pretindă de la el îndeplinirea obligațiilor, chiar dacă gerantul se obligă personal. De altfel, alin. (1) al art. 1336 este clar în această privință: chiar dacă gerantul acționează în nume propriu, dreptul oricărui dintre terți de a regresa împotriva geratului nu este limitat. Ratificarea gestiunii atrage aplicarea regulilor mandatului, retroactiv, de la data începerii gestiunii.

Caracterul necesar sau util al actelor, respectiv al cheltuielilor se apreciază în raport cu data efectuării acestora și nu cu data solicitării de indemnizare [art. 1337 alin.

(3)]. Soluția este firească, întrucât gerantul poate, de exemplu, să aducă reparații utile unui imobil la data efectuării lor, dar ulterior bunul să piară într-un incendiu.

Gerantul are posibilitatea să solicite instanței înscrierea în cartea funciară a unei ipoteci legale. La cererea gerantului, în urma efectuării expertizei, instanța de judecată poate dispune înscrierea în cartea funciară a unei ipoteci legale. Scopul instituirii ipotecii este garantarea cheltuielilor necesare (nu și a celor utile), iar procedura va fi cea prevăzută pentru ordonanța președințială.

În cazul în care nu sunt îndeplinite condițiile gestiunii de afaceri, iar actele săvârșite nu au fost ratificate, sunt aplicabile dispozițiile privind îmbogățirea fără justă cauză. Noul Cod civil nu aduce precizări în acest sens, însă modelul reglementării din Proiectul Catala (art. 1329-1) poate fi luat în calcul. Ori de câte ori se face dovada că sunt întrunite cerințele îmbogățirii fără just temei (art. 1345-1348 C. civ. român), instanța de judecată poate dispune, la cerere, indemnizarea.

Secțiunea a 6-a. Indemnizarea gerantului

Chestiunea indemnizării gerantului nu este rezolvată legislativ. Indiscutabil, vor fi restituite cheltuielile rezultate dintr-o gestiune oportună, dar aceste cheltuieli reprezintă sume care fac posibilă administrarea sau derularea afacerilor gerantului. Interogația persistă pentru munca depusă de gerant. Două concepții se întâlnesc în demersul de a califica gratuitatea gestiunii, în sensul de a lămuri dacă gratuitatea este un caracter care ține de esența gestiunii sau de natura acesteia. De o parte, se consideră că gratuitatea absolută este o condiție necesară, întemeiată pe două idei majore: dacă gerantul ar fi îndreptățit automat la o remunerație, ar putea interveni după bunul plac în afacerile altcuiva, cunoscând, anticipat, că va beneficia de un salariu. De altă parte, se observă că amestecul inoportun, nenecesar și rău intenționat nu îndreptățește la remunerarea serviciilor; în plus, gestiunea de afaceri cu caracter profesional este oneroasă⁴².

Este adevărat că gestiunea de afaceri semnifică reculul individualismului și o contribuție la dezvoltarea solidarității sociale. Aceasta cu atât mai mult cu cât, este cunoscut, altruismul incită uneori la indiscreție⁴³, iar filantropia poate deveni o mască ce disimulează sentimente egoiste. În realitate, titlul gratuit și titlul oneros interferează, în forme specifice, întrucât în viața juridică tendințele egoiste și cele dezinteresate se influențează și se condiționează reciproc. „Sentimentele umane în principiu nu sunt pur egoiste, nici pur altruiste, ci solidare”⁴⁴.

Chiar dacă s-ar accepta că dezinteresul rămâne un caracter care ține de natura și nu de esența gestiunii, trebuie delimitată situația în care gestorul primește o remunerație, de situația mandatarului care exercită activități profesionale. Între gestiune și mandat există o apropiere juridică, întâi de toate prin prisma faptului că atât gerantul, cât și cel mandatat depun o activitate utilă în folosul altei persoane fără să fie, în principiu, remunerați. Diferențele sunt notabile între cele două ipoteze, chiar dacă atât gestorul, cât și mandatarul înțeleg să lucreze dezinteresat, din considerațiuni strict personale față de beneficiarul afacerii sau față de mandante⁴⁵. Față de redactarea art. 2010 C. civ. se impun două precizări. Textul legal instituie prezumția caracterului oneros al mandatului dat pentru activități profesionale. Dacă mandatul este perfectat între profesioniști, este evident caracterul oneros al contractului⁴⁶. Considerăm

că și mandatul încheiat între un profesionist și un simplu particular se bucură de aceeași prezumție⁴⁷. Art. 2010 alin. (1) C. civ. nu face diferențe după calitatea părților, iar profesioniștii, de regulă, nu fac acte cu titlu gratuit. Prezumpția de onerozitate a mandatului profesionistului este relativă: exploatarea unei întreprinderi, deci dobândirea calității de profesionist, nu este condiționată de obținerea unui profit⁴⁸.

Secțiunea a 7-a. Ratificarea gestiunii

Fie că a luat cunoștință de gestiune de la gerant, fie din altă sursă, atâta timp cât geratul nu își manifestă opoziția, el aprobă, *a posteriori*, conduita gerantului. Se vor produce efectele contractului de mandat de la data începerii gestiunii.

Importanța actului ratificării apare, în mod deosebit, atunci când nu este întrunită condiția oportunității [cerută conform art. 1330 alin. (1) C. civ.]. Dacă gestiunea de afaceri este considerată a fi oportună, instanța de judecată poate dispune obligarea geratului la cheltuieli și/sau despăgubiri în favoarea gerantului, chiar în absența ratificării. Dimpotrivă, dacă administrarea afacerilor altuia s-a dovedit a fi inoportună, ratificarea este suficientă pentru a îndreptăți gerantul la cheltuieli și despăgubiri. Din acest punct de vedere, actul ratificării are rolul unui „paliativ” în contextul unor acte inoportune de gestiune.

Ratificarea din partea geratului este un act juridic unilateral, care constă în manifestarea de voință, în sensul acceptării gestiunii de afaceri. Prin ratificare se vor produce, retroactiv, efectele mandatului. Ratificarea este expresă ori tacită.

Odată ratificarea intervenită, geratul (devenit mandant) va fi ținut să execute toate obligațiile asumate, în numele ori în interesul său de către gerant (devenit mandatar). Va returna cheltuielile necesare, cheltuielile utile, precum și dobânzile convenite pentru sumele avansate în interesul gestiunii, din ziua avansării lor. La rândul său, gerantul își va îndeplini obligația de a da socoteală, de această dată aplicându-se regulile din materia contractului de mandat. Gerantul va aduce la cunoștința geratului tot ce a lucrat pe parcursul imixtiunii sale și îi va remite toate bunurile pe care le-a primit, chiar dacă ceea ce a primit nu era datorat geratului (art. 2019, art. 2039 C. civ.).

Capitolul 2. Plata nedatorată

Secțiunea 1. Noțiune

Art. 1341 conține noțiunea plății nedatorate, condițiile acesteia și situațiile în care plata este datorată. Limbajul juridic desemnează prin *plată* executarea voluntară a oricărei obligații pozitive sau negative, fără a deosebi după natura acesteia⁴⁹. Temeiul plății este clar indicat de art. 1469 noul C. civ.: orice plată presupune o datorie. *Per a contrario*, cel ce plătește fără să datoreze, are dreptul la restituire, potrivit art. 1341 alin. (1) noul C. civ.

Plata nedatorată (plata indebitului) este faptul juridic licit care dă naștere unui raport juridic de obligații în virtutea căruia cel care a primit o plată ce nu i se cuvenea (accipiens-debitorul), este obligat să o restituie celui care a efectuat-o (solvens-creditorul). Noul Cod civil⁵⁰ precizează noțiunea din perspectiva plătitorului; vechiul Cod civil o definea din perspectiva primitorului plății.

În ceea ce privește *natura juridică*, plata nedatorată este situată în vecinătatea altor instituții, cum sunt îmbogățirea fără justă cauză sau răspunderea civilă delictuală. Sub vechea reglementare, doctrina și jurisprudența din țara noastră au operat uneori o apropiere care a mers uneori până la suprapunere, între plata nedatorată și alte instituții ori situații juridice; argumentele sunt larg redade în lucrările de specialitate⁵¹. În noul Cod civil, plata nedatorată este sursă autonomă de obligații, fără vreo posibilitate de confuzie. Se realizează, în mod întemeiat, distincția între cele trei surse obligaționale situate sub egida faptului juridic licit: gestiunea de afaceri, plata nedatorată și îmbogățirea fără justă cauză. De altfel, Cartea a V-a, care se constituie într-un adevărat „Cod al obligațiilor”, enumeră cele trei noțiuni, separat, în rândul faptelor licite cărora legea le conferă efecte juridice. Între cele trei fapte licite există elemente de similitudine, dar și diferențe importante.

Secțiunea a 2-a. Condițiile plății nedatorate⁵²

Art. 1341 C. civ. conține condițiile plății nedatorate: efectuarea unei plăți (2.1.); intenția de a stinge o datorie (2.2.); absența datoriei (2.3); eroarea (2.4.)

§ 1. Efectuarea unei plăți

„*Cel ce plătește [...] are dreptul la restituire*”. Plata efectuată constituie temei al restituirii, pentru motivele arătate de lege. Cel care plătește își execută benevol obligația. Potrivit art. 1469 alin. (2) noul C. civ., el achită o sumă de bani sau execută prestația care constituie obiectul obligației.

§ 2. Intenția de a stinge o datorie

Persoana care plătește are intenția de a stinge o datorie. Datoria este temeiul și finalitatea plății [art. 1469 alin. (1) noul C. civ.: „*Obligația se stinge prin plată (...)*”]. Dacă plata se face cu alt titlu – liberalitate, cheltuieli datorate în contextul gestiunii de afaceri etc., nu avem de a face cu o plată nedatorată. Prezența lui *animus solvendi* este prezumată de primul alineat al art. 1341 alin. (3) noul C. civ.: „*plata s-a făcut cu intenția de a stinge o datorie proprie*”.

§ 3. Absența datoriei

Formularea „fără a datora” evocă absența oricărei datorii. Alineatul (3) al art. 1241 exclude, în principiu, discuția privind posibilitatea de a plăti pentru altul, instituind prezumția că plata se face cu intenția de a stinge o datorie proprie. Prezumția legală este relativă.

Lipsa datoriei poate fi identificată pe mai multe paliere:

a) *Lipsește raportul juridic care legitimează plata* (plata nedatorată are caracter absolut sau obiectiv⁵³). Altfel spus, datoria care s-a dorit a se stinge nu există, în realitate, între persoanele în cauză. Deși cel care a plătit a avut credința că datorează, datoria este imaginară (datoria este stinsă deja la data plății, ori, ea nu a existat niciodată). Nu are

relevantă dacă cei doi sunt legați printr-un raport juridic obligațional care are un alt obiect (de exemplu, o altă plată).

b) *Persoana care a primit plata nu este creditorul celui care a plătit* (plata nedatorată are caracter subiectiv sau relativ⁵⁴). Plata trebuie să fie făcută creditorului, reprezentantului său, persoanei indicate de creditor sau persoanei autorizate de către instanță să o primească⁵⁵. În acest caz de plată nedatorată, datoria există, cel care a efectuat plata este debitor, dar a achitat altei persoane decât titularul creanței plătite (de pildă, la decesul creditorului, debitorul face plata celui pe care îl consideră, în mod greșit, moștenitor).

c) *Plata este făcută creditorului de altă persoană decât debitorul său* (plată subiectivă⁵⁶). De exemplu, la decesul debitorului, datoria este achitată de cel care, în mod eronat, se consideră moștenitor. Prin excepție, restituirea nu este admisă atunci când creditorul a primit plata cu bună-credință și s-a lipsit de titlul de creanță ori a renunțat la garanțiile creanței, lăsând să se împlinescă termenul de prescripție [art. 1342 alin. (1)]. Soluția în cazul din urmă este prevăzută de art. 1342 alin. (2) – regresul împotriva adevăratului debitor.

§ 4. Eroarea

Eroarea⁵⁷ este cea care sădește în mintea celui care plătește ideea unei datorii valabile și actuale față de *accipiens*. *Solvens* este de bună-credință; eroarea deformează, așa cum s-a spus, credința că ar exista „o obligație exigibilă, care ar justifica juridic o plată. Este indiferentă sursa erorii, după cum e inutil să cercetăm dacă ar fi o eroare de drept sau de fapt. Astfel, va fi plata indebitului și dacă *solvens*-ul se crede debitor în temeiul unei convenții, al unui fapt delictual sau al unei dispoziții legale pe care a interpretat-o complet greșit”⁵⁸.

Condiția erorii nu este prevăzută expres în noul Cod civil. Eroarea plătitorului are ca efect lipsa cauzei care a stat la baza prestației executate. Așadar, eroarea trebuie să fi fost determinantă și trebuie să fi aparținut numai lui *solvens* (eroarea lui *accipiens* este indiferentă)⁵⁹.

Noul Cod civil nu mai menționează expres eroarea *solvens*-ului, ca și condiție a existenței plății nedatorate, așa cum proceda Codul civil de la 1865. Condiția erorii (din partea *solvens*-ului) este relativă. „Relativitatea acestei condiții este atestată de numeroasele excepții în care nu mai este necesară dovedirea condiției sau chiar mai mult, plata poate fi restituită chiar dacă se dovedește că *solvens* știa că nu este datorată nicio plată și totuși a făcut o plată [...]. Excepțiile reținute golesc practic de conținut condiția erorii”⁶⁰.

Plata se poate face din eroare (de exemplu, plata se face de către o persoană care, în mod eronat, se crede debitor al altei persoane), iar în alte situații plata nu are nimic comun cu eroarea – de pildă, restituirea prestațiilor în temeiul contractului sinalagmatic nul, când ambele părți și-au executat prestațiile înainte de pronunțarea nulității.

Secțiunea a 3-a. Situații în care nu este plată nedatorată

Nu constituie plată nedatorată, în sensul art. 1341 alin. (1) noul C. civ., ceea ce s-a plătit cu titlu de liberalitate sau gestiune de afaceri. În ipotezele în care plata nu este nedatorată, prestația nu este supusă restituirii. Art. 1341 alin. (2) noul C. civ. menționează două cazuri în care nu intră în discuție restituirea prestațiilor. Enunțul nu poate fi decât

exemplificativ, întrucât situațiile arătate nu pot închide categoria ipotezelor în care plata nu poate fi considerată nedatorată⁶¹.

Codul civil menționează *trei ipoteze în care plata nu este supusă restituirii*. Două din acestea se găsesc la art. 1341 alin. (2), iar ultima la art. 1471: *plata s-a făcut cu titlu de liberalitate* (evident, intenția de gratificare exclude repetițiunea, deoarece plătitorul nu a intenționat să stingă o datorie; *plata reprezintă cheltuielile avansate de gestorul de afaceri în cadrul gestiunii sau despăgubirile care i se cuvin, în condițiile legii, pentru prejudiciul suferit* (în acest caz, pentru cheltuieli și pentru despăgubiri, fundamentul plății îl constituie gestiunea de afaceri; *plata a urmărit îndeplinirea unei obligații naturale*⁶², ce se execută doar voluntar.

În ceea ce privește ultima situație, Codul civil precizează că obligațiile naturale care au fost executate benevol, nu sunt supuse restituirii. Expresia „obligație naturală” nu este utilizată în doctrină cu înțeles unitar. Uneori se face diferență netă între obligațiile naturale (de conștiință) și obligațiile neînscrise cu acțiune în justiție, altele sunt reunite în aceeași noțiune.

Obligațiile naturale se regăsesc în clasificarea obligațiilor după criteriul sancțiunii, în obligații perfecte (ocrotite prin mijloace ofensive) și obligații naturale (a căror sancțiune constă în mijloace juridice defensive)⁶³. Într-o subdiviziune a literaturii și practicii judiciare franceze, obligațiile naturale se împart în obligații imperfecte avortate și, respectiv, degenerate) și datorii de conștiință. Indiferent de subcategoria în care ne plasăm, obligațiile imperfecte și datorii de conștiință au în comun o serie de efecte juridice.

Principalul efect este imposibilitatea restituirii plății făcute în temeiul obligației naturale, dacă debitorul a executat-o voluntar. Mijlocul defensiv aflat la dispoziția creditorului care a primit plata, este excepția care decurge din art. 1471 noul C. civ. Nu este locul a analiza natura juridică a obligațiilor naturale. Semnalăm doar faptul că, pe marginea acestui subiect, s-au născut o serie de controverse, cristalizate în final în trei teorii – teoria clasică, teoria modernă și teoria neoclasică⁶⁴.

Ceea ce reținem, în contextul faptului juridic lícit, este că plata care decurge din executarea voluntară a unei obligații naturale (imperfectă ori de conștiință) nu se restituie. Fiind vorba de un raport juridic ce are în construcția sa și sancțiunea⁶⁵, excepția efectuării unei plăți datorate este mijlocul defensiv pe care îl va invoca cel ce a primit plata.

Secțiunea a 4-a. Efectele plății nedatorate

§ 1. Acțiunea în restituire

Plata nedatorată generează un raport de obligații în temeiul căruia *accipiens* este ținut să restituie ceea ce a primit fără să i se datoreze. Dacă plata a vizat un bun cert, acțiunea în restituire este imprescriptibilă⁶⁶, având caracterul unei acțiuni în revendicare. Regulile pe care le respectă restituirea plății nedatorate sunt cuprinse în art. 1635-1649 noul C. civ. (care se referă la restituirea prestațiilor) și art. 1342-1343 noul C. civ.

§ 2. Problema prestațiilor executate în temeiul unui act juridic nul

În urma pronunțării nulității absolute a actului juridic, prestațiile executate urmează să fie restituite. Până la intrarea în vigoare a noului Cod civil s-a îmbrățișat ideea că restituirea

are la bază îmbogățirea fără justă cauză⁶⁷. Desființarea actului juridic semnifică dispariția fundamentului executării prestațiilor, așa încât fiecare parte trebuie să înapoieze celelalte prestația pe care a primit-o. Se exceptează contractele cu executare succesivă, în ceea ce privește prestațiile deja executate, ce nu mai pot fi restituite (locațiunea, de exemplu). Totuși, în cazul contractelor sinalagmatice, atunci când părțile au executat obligațiile înainte de pronunțarea nulității, nu mai este întrunită condiția mării unuia dintre patrimoniile corelativ diminuirii altui patrimoniu. Din acest motiv, s-a apreciat că temeiul restituirii este plata nedatorată⁶⁸.

Prevederile art. 1341 noul C. civ. („*Persoana care plătește fără a datora are dreptul la restituire*”) se coroborează cu art. 1254 noul C. civ. [„*Contractul lovit de nulitate este considerat a nu fi fost niciodată încheiat (...)*”] și cu art. 1639-1647 noul C. civ., care menționează distinct, între cauzele restituirii, desființarea actului juridic cu efect retroactiv.

§ 3. Plata primită cu bună-credință de creditor

„Restituirea nu poate fi dispusă atunci când, în urma plății, cel care a primit-o cu bună-credință a lăsat să se îplinească termenul de prescripție și s-a lipsit, în orice mod, de titlul său de creanță ori a renunțat la garanțiile creanței. În acest caz, cel care a plătit are drept de regres împotriva adevăratului debitor în temeiul subrogației legale în drepturile creditorului plătit”.

Textul art. 1342 conține situațiile de fapt care se constituie în adevărate fine de neprimire a acțiunii în restituire [alin. (1)], precum și soluția aflată la dispoziția celui care a primit, cu bună-credință, plata [alin. (2)]. Sunt prevederi inedite, prin comparație cu vechea reglementare, întrucât acoperind situații practice frecvente.

Persoana care a efectuat plata (alta decât adevăratul debitor), nu poate obține satisfacție în acțiunea în restituire, atunci când creditorul căruia a achitat, animat de bună-credință, s-a lipsit de titlul de creanță ori a renunțat la garanțiile creanței, lăsând să se îplinească termenul de prescripție [art. 1342 alin. (1)]. În fapt, este situația celui care, considerând că a primit plata de la veritabilul debitor, nu a păstrat titlul creanței. Dacă ar fi ținut, în situația creată, să restituie plata primită, ar fi expus unei pagube certe: nemaifiind în posesia titlului de creanță, nu ar putea să își valorifice pretențiile față de adevăratul său debitor. Singura soluție rezonabilă este inadmisibilitatea acțiunii în repetițiune, sub rezerva bunei-credințe la momentul primirii plății. Dacă cel ce a primit plata a fost de rea-credință, el nu va beneficia de textul legal, sancțiunea fiind repetițiunea.

Renunțarea creditorului la garanțiile creanței sale, după efectuarea plății, este asimilată renunțării la titlul creanței sale⁶⁹. Denotă, de asemenea, credința că a primit plata ce i se cuvenea, așa încât, în viziunea sa (a creditorului), nu se mai justifică păstrarea dovezilor plății.

Dispozițiile art. 1341 C. civ. se grefează pe cea de-a treia ipoteză a plății nedatorate. În ecuație sunt adevăratul creditor și un plătitor, care nu este debitorul creditorului respectiv. În mod normal, atunci când datoria lipsește, plata se restituie. Nu și atunci când sunt întrunite cumulativ cerințele art. 1342 alin. (1) C. civ., care sunt dispoziții de protecție a creditorului de bună-credință.

Din punct de vedere tehnic, plătitorul are acțiune în regres împotriva adevăratului debitor, prin mecanismul subrogației legale în drepturile creditorului. Art. 1593 C. civ. prevede că „Oricine plătește în locul debitorului poate fi subrogat în drepturile creditorului, fără a putea

însă dobândi mai multe drepturi decât acesta” [alin. (1)], iar „subrogația poate fi legală sau convențională” [alin. (2)]. Art. 1342 alin. (2) C. civ. conține un caz de subrogație legală în drepturile creditorului.

§ 4. Restituirea plății anticipate

„Ceea ce debitorul a plătit înainte de împlinirea termenului suspensiv nu se poate restitui decât atunci când plata s-a făcut prin dol sau violență. De asemenea, este supusă restituirii și plata făcută înainte de îndeplinirea condiției suspensive”.

Cele două situații reglementate de art. 1343 C. civ. sunt asociate celor două modalități ale obligațiilor – termenul (a) și condiția (b).

a) *Plata înainte de împlinirea termenului suspensiv nu este plată nedatorată.* Obligația de plată există, dar nu este exigibilă înainte de acest termen, care echivalează cu scadența. În consecință, plata anticipată valorează plată valabilă și nu plată nedatorată. Art. 1414 C. civ. statuează efectul termenului suspensiv: ceea ce s-a executat de bunăvoie și în cunoștință de cauză înainte de împlinirea termenului nu este supus restituirii. Fapta debitorului de a plăti datoria semnifică renunțarea la beneficiul termenului⁷⁰, iar renunțarea la termen atrage exigibilitatea anticipată a creanței (art. 1418 C. civ.). Prin excepție, ceea ce s-a plătit în condițiile unui *consimțământ viciat* prin dol sau violență (plătitorul nemaifiind în cunoștință de cauză, fiind într-o eroare cauzată prin mijloace dolosive sau sub imperiul violenței), se va restitui. Plata este valabilă numai dacă este efectuată în cunoștință de cauză.

b) *Plata efectuată înainte de îndeplinirea condiției suspensive este supusă restituirii.* Îndeplinirea condiției suspensive afectează eficacitatea obligației, potrivit art. 1400 C. civ. Obligația este formată, dar nu este născută, așadar debitorul nu datorează nimic. Este posibil ca respectiva obligație să nu existe nici în viitor, în ipoteza în care nu se realizează condiția. Firesc, debitorul care plătește anticipat este îndreptățit, la cerere, la restituire, întrucât plata echivalează cu o plată nedatorată.

4.1. Reguli aplicabile restituirii

4.1.1. Restituirea plății nedatorate

Restituirea plății nedatorate se face potrivit dispozițiilor art. 1635-1649 C. civ. Din textele de lege menționate se desprind regulile aplicabile restituirii plății nedatorate. Principala obligație este în sarcina celui care a primit ceea ce nu i se datora și care va fi ținut să restituie bunul/bunurile ce au făcut obiectul plății. În acest sens este precizarea că *„Restituirea prestațiilor are loc ori de câte ori cineva este ținut, în virtutea legii, să înapoieze bunurile primite fără drept ori din eroare (...)”* – art. 1635 alin. (1) C. civ. Dreptul de restituire aparține celui care a efectuat plata sau unei alte persoane îndreptățite (mandatarul plătitorului) – art. 1636 C. civ. Restituirea se face în natură sau prin echivalent.

Debitorul obligației de restituire a plății are regim diferit, după cum acesta a fost în cunoștință de cauză ori nu cu privire la caracterul nedatorat al plății. El este de bună-credință atunci când a primit o plată care credea că i se cuvine.

Atunci când *accipiens este de bună-credință*, se aplică art. 1641 C. civ., care instituie următoarele reguli: dacă bunul a pierit integral ori a fost înstrăinat, va restitui valoarea cea mai mică dintre cele pe care bunul le-a avut la data pieririi sau la data înstrăinării, după caz; dacă bunul piere fără culpa sa, va fi liberat de datorie, însă va trebuie să cedeze creditorului indemnizația de asigurare sau dreptul la această indemnizație; debitorul restituirii va achita contravaloarea folosinței bunului dacă această folosință era obiectul principal al prestației sau când bunul era susceptibil de deteriorare rapidă, prin natura sa; păstrează fructele bunului supus restituirii, dar suportă cheltuielile ocazionate de producerea fructelor; în ceea ce privește cheltuielile referitoare la bun: primitorul de bună-credință are dreptul fie la valoarea materialelor și a manoperei, fie la sporul de valoare adus imobilului prin cheltuielile respective (potrivit art. 581 C. civ.); va suporta cheltuielile restituirii, atât el cât și plătitorul, proporțional cu valoarea prestațiilor care se restituie.

Atunci când *accipiens este de rea-credință*, el este supus unor reguli diferite, avându-se în vedere art. 1642 C. civ.: dacă a distrus ori a înstrăinat bunul cu rea-credință, va restitui valoarea cea mai mare dintre cele pe care bunul le-a avut la data pieririi sau, după caz, a înstrăinării; dacă bunul a pierit fără culpa sa, va achita contravaloarea acestuia, cu excepția cazului în care va dovedi că bunul ar fi pierit și dacă s-ar fi aflat în posesia creditorului restituirii; va fi obligat la plata contravalorii folosinței bunului; va restitui fructele pe care le-a dobândit sau contravaloarea acestora; cheltuielile cu producerea fructelor se vor compensa; în ceea ce privește cheltuielile referitoare la bun: primitorul de rea-credință sau primitorul căruia îi este imputabilă cauza restituirii are dreptul fie la jumătate din valoarea materialelor și a manoperei ori din sporul de valoare adus imobilului (urmând art. 582 C. civ.).

4.1.2. Deteriorarea sau scăderea de valoare a bunului

Deteriorarea sau scăderea de valoare a bunului, ambele echivalând cu o pierdere parțială, îndreptătesc la despăgubiri către cel care a efectuat plata nedatorată. Prin excepție, debitorul nu va fi obligat la despăgubiri dacă pierderea se datorează folosinței normale a lucrului, potrivit naturii acestuia. Atunci când cauza restituirii îi este imputabilă creditorului, bunul se va înapoia în starea în care se găsește la momentul introducerii acțiunii, creditorul neavând dreptul la despăgubiri. Excepția de la aceste prevederi vizează cazul când debitorul este vinovat de starea în care se găsește bunul (art. 1643 C. civ.).

Prescripția dreptul la acțiune în restituirea prestațiilor întemeiate pe faptul plății nedatorate începe să curgă la data la care creditorul obligației de restituire a cunoscut faptul că plata este nedatorată și persoana debitorului obligației de restituire [art. 2528 alin. (2) C. civ.].

Capitolul 3. Îmbogățirea fără justă cauză

Secțiunea 1. Noțiune

Plasarea îmbogățirii fără justă cauză în capitolul destinat faptului juridic licit și conținutul reglementării din noul Cod civil, ne îndreptătesc să afirmăm că definițiile doctrinare avansate sub imperiul vechiului Cod civil își păstrează actualitatea.

Îmbogățirea fără justă cauză este, în egală măsură, un principiu tradițional al dreptului civil, de profundă respirație romană și un fapt juridic licit. Principial, nimănui nu îi este permis a se îmbogăți în dauna altuia, în absența unui temei just.

Art. 1165 noul C. civ. poziționează îmbogățirea fără justă cauză în rândul izvoarelor obligaționale. *Îmbogățirea fără cauză justă constă în sporirea patrimoniului unei persoane, corelativ pierderii patrimoniale pe care o suferă altă persoană.* Se naște, prin efectul acestui fapt licit, un raport juridic în virtutea căruia debitorul (îmbogățitul) este ținut să restituie creditorului (însărcitul) valoarea cu care s-a îmbogățit.

Terminologic, vorbim de justetea cauzei, adică de justetea temeiului îmbogățirii și însărcinării corelative. Nu este vorba nicicum de cauză, ca element care structurează actul juridic civil. Suprapunerea de limbaj a fost sesizată în literatura de specialitate română, care a început deja să utilizeze expresii echivalente (de pildă, „îmbogățirea fără titlu juridic”⁷¹, „îmbogățirea fără just temei”⁷²) pentru acest fapt juridic licit, tocmai în intenția de a păstra rigurozitatea vocabularului juridic și de a evita orice posibile confuzii.

Până la noul Cod civil nu a existat un text de principiu dedicat îmbogățirii fără justă cauză, fiind recunoscute doar aplicații legale ale acesteia⁷³. Așa cum expresiv s-a subliniat, „instituția îmbogățirii fără titlu – convențional sau legal – este una autonomă, iar *actio de in rem verso* este o veritabilă acțiune originală, suficientă sieși; ambele sunt construcții jurisprudențiale și ficționale, în afara normelor dreptului pozitiv, pentru a complini – poate discutabil – lacunele dreptului”⁷⁴. Noul Cod civil oferă prima reglementare a acestui fapt licit, căruia îi recunoaște calitatea de izvor autonom de obligații civile. Fundamentul îmbogățirii fără just temei a fost plasat diferit, în decursul timpului, fie pe tărâmul echității care trebuie să guverneze dreptul civil, fie în zona „gestiunii de afaceri anormale”, fie în rândul acțiunilor delictuale, ori a riscului activităților generatoare de profit sau a echilibrului patrimonial⁷⁵.

Secțiunea 2. Condiții. Efecte

Într-o singură frază, art. 1345 C. civ. enunță *condițiile* (2.1.) și *efectele* îmbogățirii fără justă cauză (2.2).

2.1. Condițiile îmbogățirii fără justă cauză

Condițiile acestui fapt juridic licit⁷⁶ sunt: îmbogățirea (a); însărcinarea (b); corelația îmbogățire-însărcinare (c); lipsa cauzei juste (d); buna-credință a îmbogățitului (e).

a) *Îmbogățirea*⁷⁷. Presupune un avantaj patrimonial pe care îl dobândește pârâtul în detrimentul reclamantului. Modalitățile în care poate avea loc îmbogățirea pârâtului sunt fie *creșterea activului patrimonial* (dobândirea unui nou element patrimonial – intrarea unui bun sau a unei creanțe în patrimoniu, îmbunătățiri aduse fondului reclamantului, executarea unei lucrări pe terenul altuia), fie *menținerea activului patrimonial* (evitarea unei cheltuieli la care reclamantul era obligat), fie *diminuarea pasivului patrimonial* (stingerea unei datorii a pârâtului; situația în care comerciantul furnizează marfă pe credit unei persoane aflate în nevoie, așa încât părinții sunt scutiți să își îndeplinească obligația de întreținere și se îmbogățesc, corelativ sumelor cheltuite de comerciant⁷⁸).

Îmbogățirea fără justă cauză a pârâtului «poate să aibă ca etiologie o prestație a reclamantului sau a unui terț ori, după caz, o intervenție a îmbogățitului, a însărăcitului sau uneori chiar a unei terțe persoane. De asemenea, este de reținut că îmbogățirea pârâtului poate fi directă sau indirectă și constă întotdeauna în „avantajul obținut” de către îmbogățit, avantaj care se exprimă ori poate fi exprimat pecuniar»⁷⁹.

În opinie minoritară⁸⁰, doctrinară și jurisprudențială, s-a apreciat că este îmbogățire și crearea unui avantaj de ordin moral. Este citată, în acest sens, situația copilului care dobândește avantaje morale în detrimentul persoanelor care i-au oferit educație fără remunerație din partea părinților minorului. Relevantă ar fi, în acest caz, neplata onorariului pentru educația copilului – așadar, o cheltuială evitată. Suntem rezervați în privința includerii avantajelor morale în accepțiunea termenului de îmbogățire; absența elementului de patrimonialitate scoate din ecuație păgubirea unui patrimoniu (și, deci, posibilitatea aprecierii „măsurii pierderii patrimoniale” despre care face vorbire art. 1345 C. civ.), corelativ creșterii patrimoniale a altui patrimoniu. Iar în speță, cuantumul onorariului reprezintă o pierdere economică, nu extrapatrimonială, așa încât s-ar pune problema unui avantaj material, nu a unui avantaj moral.

b) *Însărăcirea* poate avea loc prin diminuarea activului sau prin creșterea pasivului patrimonial al celui îndreptățit la restituire (de exemplu, efectuarea unor cheltuieli de conservare a imobilului care cade la partaj în lotul altui succesor – cheltuieli ce nu sunt restituite).

S-a precizat că noțiunea de însărăcire trebuie definită cu suplețe; nu întotdeauna însărăcirea se concretizează într-o pierdere patrimonială. Uneori însărăcitul este lipsit de câștigul pe care l-ar fi putut obține dacă ar fi contractat (cazul celui care execută anumite lucrări utile fără intenția de a gratifica și fără să contracteze cu beneficiarul lucrărilor sau prestațiilor) ori își consumă timpul afectat unor servicii (de pildă, servicii intelectuale), timp pe care l-ar fi putut utiliza pentru recreere sau pentru alte activități personale. În mod asemănător, îmbogățirea nu este evidentă, efectivă, în situația în care o persoană folosește în interes propriu un bun aparținând altuia (de exemplu, folosește fără drept canalizarea vecinului)⁸¹.

c) *Conexitatea îmbogățire-însărăcire*. Un patrimoniu se îmbogățește în detrimentul altuia, dar acest fapt nu presupune, cu necesitate, cauzalitatea specifică raportului cauză-efect. Este suficientă cauza unică sau originea comună celor două fenomene, îmbogățirea și însărăcirea. Corelația celor două fenomene este considerată directă, dacă transferul valoric se face fără interpunerea unui terț și indirectă, dacă valoarea care îmbogățește tranzitează, în prealabil, patrimoniul unui terț⁸².

d) *Absența temeiului legitim*. „Temei legitim” sau „cauză justă” sunt, spre exemplu, hotărârea judecătorească sau actul juridic în baza cărora are loc creșterea patrimoniului unei persoane, corelativ diminuării patrimoniului alteia; legea, uzucapiunea sau posesia de bună-credință. De altă parte, art. 1346 C. civ. menționează situațiile care justifică îmbogățirea.

e) *Buna-credință a îmbogățitului*⁸³ fundamentează acțiunea în restituire. Dacă îmbogățitul este în culpă, ne plasăm pe tărâmul răspunderii civile delictuale. Buna-credință a îmbogățitului determină întinderea obligației de restituire, care nu va depăși îmbogățirea efectivă, respectiv valoarea de care a fost lipsit însărăcitul. Îmbogățitul de rea-credință săvârșește o faptă ilicită care îi angajează răspunderea civilă delictuală și va fi obligat la repararea integrală a pagubei. Va restitui, în cazul din urmă, valoarea însărăcirii, indiferent de valoarea îmbogățirii sale.

2.2. Efectele îmbogățirii fără just temei

Actio de in rem verso

Faptul îmbogățirii fără cauză justă generează un raport obligațional în temeiul căruia îmbogățitul devine debitor al obligației de restituire, al cărei creditor este cel însărcinat. Dubla limită sau dublul plafon care îngrădește pretențiile însărcinatului este menționată în art. 1345 C. civ.: „în limita propriei îmbogățiri” înseamnă în măsura sporului patrimonial de care a beneficiat îmbogățitul, chiar dacă însărcinarea este mai mare (buna-credință care fundamentează creșterea patrimonială explică de ce îmbogățitul nu este ținut să plătească dobânzile legale ori să restituie fructele); „în măsura pierderii patrimoniale”, chiar dacă îmbogățirea a fost mai mare (în cazul în care valoarea îmbogățirii este superioară pagubei reclamantului, restituirea va fi determinată de valoarea cea mai mică, altfel s-ar îmbogăți fără cauză reclamantul).

Restituirea este guvernată de regulile cuprinse în art. 1639 C. civ., particularizate specificului îmbogățirii fără just temei⁸⁴.

Prescripția dreptului la acțiune în restituirea prestațiilor întemeiate pe îmbogățirea fără justă cauză începe să curgă la data la care însărcinatul a cunoscut faptul îmbogățirii fără justă cauză și persoana îmbogățitului [art. 2528 alin. (2) C. civ.].

Îmbogățirea justificată

Conform art. 1346 C. civ., îmbogățirea este justificată atunci când rezultă din executarea unei obligații valabile; din neexercitarea de către păgubit a unui drept contra celui îmbogățit; dintr-un act îndeplinit de cel păgubit în interesul său personal și exclusiv, pe riscul său ori, după caz, cu intenția de a gratifica.

Temeiul sau cauza îmbogățirii desemnează, în acest context, titlul juridic ce legitimează sporul patrimonial și însărcinarea corelativă.

Îmbogățirea are temei just atunci când rezultă din ipoteze cum sunt cele enumerate, exemplificativ, în art. 1346 C. civ.: *executarea unei obligații valabile* (a); *neexercitarea de către păgubit a unui drept contra celui îmbogățit* (b); *dintr-un act îndeplinit de cel păgubit în interesul său personal și exclusiv, pe riscul său ori, după caz, cu intenția de a gratifica* (c).

a) *Executarea unei obligații valabile*. Menționăm, exemplificativ, unele cazuri în care, executându-se un contract valabil, îmbogățirea nu este justificată:

– *obligația rezultă dintr-un contract care se încheie între îmbogățit și însărcinat*. Obligațiile născute din contracte valabile trebuie executate, conform *pacta sunt servanda*. Contractele cu titlu gratuit aduc o creștere patrimonială care își găsește cauza în actul juridic (donația); contractele cu titlu oneros pot aduce un avantaj pentru una dintre părți – de exemplu, vânzarea s-a realizat la un preț avantajos pentru înstrăinător, dar nu este loc de restituire, atâta timp cât nu s-a invocat viciul leziunii;

– *obligația rezultă dintr-un contract care se încheie între însărcinat și terț*. În executarea contractului încheiat cu locatarul, antreprenorul face lucrări de îmbunătățire a imobilului, care profită, în cele din urmă, locatorului (în virtutea contractului de locațiune, lucrările fiind în sarcina locatorului). Insolvabilitatea locatorului nu îl îndreptățește pe antreprenor să îl acționeze pe locator, invocând îmbogățirea fără just temei. „Îmbogățirea” locatorului este întemeiată

contractual, iar situația juridică născută din locațiune este opozabilă terțului antreprenor, neconferindu-i acestuia nici drepturi, nici obligații⁸⁵.

b) *Neexercitarea de către păgubit a unui drept contra celui îmbogățit*. Este, de pildă, cazul debitorului care, prin efectul prescripției extinctive, se vede liberat de datorie. Îmbogățirea sa este „justificată” de dispozițiile legale referitoare la prescripție. Pasivitatea creditorului care nu își valorifică dreptul de creanță în termenul defipt de lege va fi sancționată prin imposibilitatea recuperării, pe calea acțiunii în justiție, a pretențiilor sale.

c) *Un act îndeplinit de cel păgubit în interesul său personal și exclusiv, pe riscul său ori, după caz, cu intenția de a gratifica*.

Prima ipoteză se referă la interesul păgubitului care, prin conduita sa, îmbogățește o altă persoană. Cheltuielile făcute în interesul propriu al păgubitului, cheltuieli care, profitând acestuia, au adus simultan și un avantaj patrimonial altei persoane, nu pot fi solicitate de la aceasta din urmă. Este cazul celui care, pe spezele sale, avansează cheltuieli de ameliorare a propriului fond, lucrările folosind și fondului vecin. Îmbogățirea proprietarului fondului vecin nu îl însărește, practic, pe cel care a inițiat lucrările și care, a beneficiat de investiția făcută; cazul uzufructuarului care aduce lucrului îmbunătățiri care îi profită, dar care, prin forța împrejurărilor, sporesc valoarea bunului ce aparține altuia. În realitate, în ipotezele menționate, cel care acționează în interes propriu, își asumă riscul ca de rezultatul conduitei sale să beneficieze și terțe persoane.

A doua ipoteză are în vedere actele de generozitate care operează transferul valorilor dintr-un patrimoniu în altul. În exprimarea unui autor de prestigiu⁸⁶, însăși viața juridică se desfășoară între doi poli diametral opuși – egoismul și altruismul. În jurul unuia sau al celuilalt gravitează orice manifestare de voință menită să producă efecte în drept. Sentimentele egoiste rezonează cu titlul oneros, în timp ce expresia altruismului sunt actele cu titlu gratuit. Fie că este *inter vivos*, fie că este *mortis causa*, actele efectuate cu intenția de a gratifica au ca repercusiune majoră însărețirea dispunătorului, corelativ îmbogățirii primitivului. Sporul patrimonial al gratificatului este justificat însă de intenția liberală.

Condițiile restituirii

În raportul obligațional generat de îmbogățirea fără justă cauză, debitor este îmbogățitul, iar creditor este însărețitul.

Alineatul (1) al art. 1347 C. civ. impune condiția ca îmbogățirea să subziste la data cererii introductive de instanță. Aceasta întrucât de la data îmbogățirii până la data sesizării instanței, îmbogățirea poate să varieze ori chiar să dispară.

Dacă îmbogățirea a încetat până la data introducerii acțiunii în justiție, din motive independente de voința părâtului (de exemplu, imobilul este distrus total, ca urmare a unei calamități naturale), raportul juridic de obligații se stinge. Se admite că momentul temporal în raport cu care se evaluează creșterea și, respectiv, diminuarea patrimoniilor, este data introducerii acțiunii⁸⁷. Sub imperiul cerinței actualității, cele două fenomene corelative se apreciază în raport cu data sesizării instanței de judecată. Principiul echității impune ca îmbogățirea și însărețirea să fie reevaluate, dacă au variat de la momentul faptului juridic licit. Așa cum s-a spus, este o aplicație a teoriei impreviziunii și o excepție de la principiul nominalismului monetar⁸⁸. Indemnizația are natura unei datorii de valoare⁸⁹.

Caracterul subsidiar

Subsidiaritatea acțiune în restituire apare, de regulă, ca și condiție distinctă a îmbogățirii fără justă cauză. În contextul condițiilor acestui fapt juridic licit, s-a afirmat și că subsidiaritatea acțiunii în restituire pare a fi, în mare măsură, consecința cerinței ca îmbogățirea și însărăcirea să nu aibă temei just⁹⁰.

Noul Cod civil utilizează terminologia „caracter subsidiar”, arătând în art. 1348 că restituirea nu este admisibilă dacă cel prejudiciat are dreptul la o altă acțiune pentru a obține ceea ce îi este datorat⁹¹. În realitate, nu este vorba despre caracterul subsidiar al *actio de in rem verso*, ci de imposibilitatea utilizării acesteia, ori de câte ori există un alt mijloc la dispoziția păgubitului sau mijlocul disponibil nu mai poate fi folosit, datorită unor obstacole de drept. Îmbogățirea indirectă ar deschide calea unei *actio de in rem verso*, în anumite condiții, împotriva terțului.

Acțiunea în restituire întemeiată pe îmbogățirea fără justă cauză nu poate fi admisă, dacă păgubitul are dreptul la o altă acțiune pentru a recupera ceea ce i se datorează. De aceea, se admite că *actio de in rem verso* are caracter subsidiar. Când păgubitul are la dispoziție alt temei legal (contract, delict) pentru a recupera ceea ce i se datorează, acțiunea în restituire întemeiată pe îmbogățirea fără justă cauză nu poate fi admisă. În această ipoteză, motivele pentru care *actio de in rem verso* nu poate fi valorificată, reprezintă situații de inadmisibilitate. Subsidiaritatea (folosind terminologia codului) are în vedere situațiile-obstacol care impun imperativ reclamantului să uzeze de altă acțiune, pe care legea o pune la dispoziția acestuia. Sunt cazuri în care reclamantul preferă acțiunea specifică îmbogățirii fără justă temei, unei alte acțiuni, care este fie prescrisă, fie paralizată printr-o excepție pe care pârâtul ar putea să o invoce. Dacă *actio de in rem verso* s-ar substitui altui mijloc procedural (altei acțiuni în instanță), am asista la „deturnarea” prevederilor legale sau a clauzelor contractuale, după cum dictează interesul reclamantului.

Menționăm *situațiile în care acțiunea întemeiată pe îmbogățirea fără justă cauză este inadmisibilă*:

a) Însărăcitul-reclamant are la îndemână o altă acțiune în justiție împotriva îmbogățitului – de exemplu, o acțiune născută din contract – însă, din anumite motive, îi este mai profitabilă acțiunea care derivă din îmbogățirea fără justă cauză (aceasta din urmă nu poate înlocui acțiunea întemeiată pe contract⁹² sau delict);

b) Reclamantul ar fi avut la dispoziție o altă cale legală împotriva celui îmbogățit, dar aceasta nu poate fi primită, întrucât a *intervenit prescripția, decăderea sau alte asemenea obstacole*; nu se poate recurge, ca substitut, la acțiunea născută din faptul îmbogățirii fără cauză justă, căci s-ar nesocoti dispozițiile legale privind impedimentele menționate;

c) *Reclamantul poate intenta acțiune împotriva unei alte persoane decât cel îmbogățit*. Este cazul îmbogățirii indirecte, când valoarea ajunge în patrimoniul îmbogățitului tranzitând patrimoniul unui terț. Corect, s-a menționat că acțiunea derivată din îmbogățire poate fi introdusă numai dacă, în prealabil, s-a intentat acțiunea normală, care a fost paralizată de un obstacol „de fapt” (insolvabilitatea terțului, de exemplu).

* Prof.univ.dr., Facultatea de Drept a ULB Sibiu; jugastrucalina@gmail.com.

¹ Ph. Malaurie, L. Aynès, Ph. Stoffel-Munck, Les obligations, 4e éd., Defrénois, Paris, 2009, p. 559. Denumirea *cvasicontracte* a suportat critici severe, afirmându-se în literatura anterioară noului Cod civil român, că este confuză și neștiințifică, întrucât include fapte voluntare unilaterale într-o categorie asimilată contractelor. Este adevărat că acordul de voință al creditorului și al debitorului lipsește; este însă tot atât de adevărat că „nu se

- poate nega asemănarea unor asemenea fapte juridice cu unele formule contractuale, de unde și mimetismul acestor figuri juridice și denumirea lor tradițională de cvasicontracte. De fapt, noțiunea nu făcea, în dreptul roman de unde și provine, decât să sublinieze că faptele juridice licite dau naștere unei acțiuni asemănătoare celei din contract și că obligațiile generate sunt și ele asemănătoare celor din contract – *obligationes quasi ex contractu*. Era vorba de o relație bilaterală perfectă. Pe de altă parte, în contextul juridic al vechiului cod care nu reglementa decât primele două fapte juridice licite (gestiunea de afaceri și plata nedatorată), practica judiciară și literatura de specialitate construiseră, în bună parte, teoria sau principiul îmbogățirii fără justă cauză, care se considera că este un fapt juridic licit, izvor distinct de obligații civile. De altfel, cu excepția unor reglementări specifice, gestiunii de afaceri și plății nedatorate li se aplică regulile care alcătuiesc teoria principiului îmbogățirii fără justă cauză. De aceea, astăzi legiuitorul i-a făcut loc în noua reglementare” (L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 344).
- ² A se vedea, Ph. Le Tourneau, *Gestion d'affaires*, în *Répertoire civil* Dalloz, martie 2008, p. 116.
- ³ Sub imperiul vechiului Cod civil, gestiunea de afaceri a fost definită ca „fapt juridic licit care constă în aceea că o persoană, numită gerant, încheie din proprie inițiativă, fără să fie obligată, acte juridice sau săvârșește acte materiale necesare și utile, în favoarea sau în interesul altei persoane, numită gerat” (C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 103).
- ⁴ Anteproiectul de reformă privind dreptul obligațiilor și dreptul prescripției prevede că în sfera gestiunii de afaceri intră actele materiale săvârșite în favoarea geratului (art. 1328). Lucrările de elaborare a acestuia au fost coordonate de profesorul Pierre Catala. Proiectul poate fi consultat pe pagina http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf (pagină consultată la 5 noiembrie 2010).
- ⁵ J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, *Droit civil. Les obligations. 2. Le fait juridique*, 13e éd., Dalloz, Paris, 2009, p. 15.
- ⁶ Trib. Supr., col. civ, dec. nr. 781/23.07 1966, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1966*, Ed. Științifică, București, 1967, p. 191. A se vedea S. Șerbănescu, *Posibilitatea aplicării principiilor gestiunii de afaceri în actele intervenite pentru neexecutarea obligațiilor de întreținere a copiilor minori*, în R.R.D. nr. 5/1968, p. 67-70.
- ⁷ L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 38-349.
- ⁸ L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile...*, p. 349.
- ⁹ «”În măsură” nu are neapărat semnificația unei imposibilități absolute, ci a uneia relative de desemnare a mandatarului. De exemplu, se încadrează în această ipoteză, cazul în care situația de gestionat are un caracter urgent, iar geratul se află internat într-un spital sau în detenție pentru executarea unei pedepse penale etc. (imposibilitate absolută). Dar, se poate spune că geratul nu se află în măsură să desemneze un mandatar și atunci când efortul unei asemenea desemnări este disproporționat în raport cu natura actelor sau faptelor supuse gestiunii. De exemplu, geratul se află la o distanță prea mare de cel mai apropiat birou notarial (imposibilitate relativă)» (a se vedea, L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile...*, p. 349, nota 8 de subsol).
- ¹⁰ *Ibidem*, p. 349-350.
- ¹¹ Code civil, 110e éd., Dalloz, Paris, 2010, p. 1647.
- ¹² J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, op. cit., 2, p. 9.
- ¹³ Nu numai Codul civil francez, dar și Proiectul Catala se referă la gestiunea efectuată „cu știrea sau fără opoziția stăpânului afacerii” – gerantul supunându-se, în ceea ce privește actele juridice sau materiale pe care le săvârșește, regulilor mandatului expres pe care ar fi putut să îl primească (art. 1328). Dar într-un comentariu al acestui articol, se arată că gratuitatea mandatului rezultă în mod clar din faptul că remunerarea gerantului nu figurează în rândul obligațiilor geratului, utilitatea fiind singura condiție necesară îndeplinirii obligațiilor geratului față de gerant.

- ¹⁴ Pentru jurisprudență română în materie, a se vedea V. *Terzea*, Codul civil, vol. II (art. 644-1404), Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 502-503. Dacă există opoziția tacită a coindivizariilor, actul nu le este opozabil pe temeiul gestiunii de afaceri, chiar dacă intervenția este oportună.
- ¹⁵ J. *Flour*, J.-L. *Aubert*, E. *Savaux*, op. cit., 2, p. 9.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 10.
- ¹⁷ În această situație se află și cel care, crezând că are calitatea de moștenitor în virtutea unui certificat de moștenitor ulterior anulat, face o serie de reparații la casa aparent moștenită, iar după aceea, realizează că nu deține calitatea de moștenitor (L. *Pop*, I.-F. *Popa*, S.I. *Vidu*, op. cit., p. 350).
- ¹⁸ C. *Hamangiu*, N. *Georgean*, Codul civil adnotat, vol. III, Ed. Socec & Co, SAR, București, 1929, p. 502-503.
- ¹⁹ Cu privire la elementul subiectiv al gestiunii de afaceri, a se vedea P. *Vasilescu*, Drept civil. Obligații, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 207.
- ²⁰ Cass., camera comercială, 16.11.1976; Cass., prima cameră civilă, 8.06.1977, hotărâri citate după J. *Flour*, J.-L. *Aubert*, E. *Savaux*, op. cit., 2, p. 10, nota 5.
- ²¹ J. *Flour*, J.-L. *Aubert*, E. *Savaux*, op. cit., 2, p. 16.
- ²² *Ibidem*.
- ²³ A se vedea și Dicționarul explicativ al limbii române, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 722.
- ²⁴ *Ibidem*, p. 1142.
- ²⁵ În pofida discuțiilor din literatura franceză, Proiectul Catala a instituit condiția utilității: „Cel a cărui afacere a fost gerată în mod util [...]”. De altă parte, Codul civil francez vorbește de afacerea „bine administrată” (art. 1375) – ceea ce înseamnă afacere administrată în mod util.
- ²⁶ „Stăpânul ale cărui afaceri au fost bine administrate (...)” – art. 991.
- ²⁷ L. *Pop*, Drept civil român. Teoria generală a obligațiilor, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 149; C. *Stătescu*, C. *Bîrsan*, op. cit., p. 107; R.I. *Motica*, E. *Lupan*, Teoria generală a obligațiilor, Ed. Lumina Lex, București, 2005, p. 144; I. *Dogaru*, P. *Drăghici*, Bazele dreptului civil, Volumul III, Teoria generală a obligațiilor, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 210-211.
- ²⁸ M. *Mureșan*, Dicționar de drept civil (lucrare actualizată, îndreptată și dezvoltată în colectiv), Ed. Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2009, p. 337-339, p. 119.
- ²⁹ Ph. *Malaurie*, L. *Aynès*, Ph. *Stoffel-Munck*, Les obligations, 4e éd., Defrénois, Paris, 2009, p. 564.
- ³⁰ L. *Pop*, Drept civil român. Teoria generală a obligațiilor..., p. 151; I. *Dogaru*, P. *Drăghici*, op. cit., p. 214; J. *Flour*, J.-L. *Aubert*, E. *Savaux*, op. cit., 2, p. 19.
- ³¹ Cu privire la această obligație, a se vedea Ph. *Delebecque*, F.-J. *Pansier*, Droit des obligations, 1, Contrat et quasi-contrat, Litec, Paris, 2006, p. 282. Obligația era statuată ca atare în art. 998 vechiul C. civ. român, după modelul Codului Napoleon.
- ³² L. *Pop*, I.-F. *Popa*, S.I. *Vidu*, op. cit., p. 353.
- ³³ Ph. *Malaurie*, L. *Aynès*, Ph. *Stoffel-Munck*, op. cit., p. 569.
- ³⁴ Loc. cit.
- ³⁵ A se vedea, L. *Pop*, I.-F. *Popa*, S.I. *Vidu*, op. cit., p. 356.
- ³⁶ P. *Vasilescu*, Drept civil. Obligații (...), p. 209.
- ³⁷ Oportunitatea nu include utilitatea. Prin urmare, „inoportun” nu semnifică, ceea ce nu este necesar și ceea ce nu este util. Inoportun înseamnă ceea ce se întâmplă într-un moment nepotrivit.
- ³⁸ Pentru practică judiciară în acest sens, a se vedea Cass., prima cameră civilă, hotărârea din 16 noiembrie 1955, (notă Esmein), citată după J. *Flour*, J.-L. *Aubert*, E. *Savaux*, op. cit., 2, p. 20.
- ³⁹ P. *Vasilescu*, Drept civil. Obligații (...), p. 209.
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 15-17.
- ⁴¹ Proiectul Catala (art. 1328-2).
- ⁴² Doctrina franceză este cea care face această discuție, cu argumente de detaliu. A se vedea O. *Căpățână*, Titlul gratuit în actele juridice, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 62-64.

- ⁴³ Ph. Malaurie, L. Aynès, Ph. Stoffel-Munck, op. cit., p. 564.
- ⁴⁴ Cornejo, Sociologie générale, II, p. 319, *apud* O. Căpățână, op. cit., p. 7.
- ⁴⁵ *Ibidem*, p. 56.
- ⁴⁶ Gh. Piperea, Mandatul profesional, în R. Bufan, R.N. Catană, L. Bercea, Dreptul comercial la confluența a două coduri, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 280-281.
- ⁴⁷ Cu privire la conotația termenului „prezumție”, a se vedea, I. Deleanu, Considerații cu privire la prezumțiile juridice, în I. Deleanu, Prolegomene juridice, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 173-177.
- ⁴⁸ *Ibidem*, p. 281.
- ⁴⁹ Cu privire la definiția, reglementarea și natura juridică a plății, a se vedea L. Pop, Tratat de drept civil. Obligațiile, vol. I, Regimul juridic general sau Ființa obligațiilor civile, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 446-449.
- ⁵⁰ În definiție doctrinară, plata nedatorată este faptul juridic licit care constă în executarea de către o persoană, din eroare, a unei prestații la care nu era obligată și fără intenția de a plăti pentru altul. Efectuarea plății, ca fapt material, trebuie să fie dublată, în principiu și de elementul său intențional: *solvens* este necesar a face plata cu voința fermă de a stinge o datorie (L. Pop., I.-F. Popa, S.I. Vidu, op. cit., p. 358, p. 360).
- ⁵¹ C. Stătescu, C. Bîrsan, op. cit., p. 116-117; I. Dogaru, P. Drăghici, op. cit., p. 358-359; V. Terzea, op. cit., p. 507-508.
- ⁵² P. Vasilescu, Drept civil. Obligații (...), p. 211.
- ⁵³ A se vedea J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, op. cit., 2, p. 24-26.
- ⁵⁴ *Ibidem*, p. 25-26.
- ⁵⁵ Art. 1475 C. civ.
- ⁵⁶ J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, op. cit., 2, p. 25.
- ⁵⁷ Cu privire la condiția erorii în noul Cod civil, a se vedea, L. Pop., I.-F. Popa, S.I. Vidu, op. cit., p. 361-363.
- ⁵⁸ P. Vasilescu, Drept civil. Obligații (...), p. 212. În schimb, plata rămâne datorată și validă atunci când eroarea se referă numai la data scadenței. Debitorul care a efectuat plata înainte de scadență are acțiune în restituire doar dacă probează că a fost indus în eroare cu privire la data scadenței sau că a fost forțat să facă plata anticipat.
- ⁵⁹ L. Pop. I.-F. Popa, S.I. Vidu, op. cit., p. 361-362.
- ⁶⁰ L. Pop. I.-F. Popa, S.I. Vidu, op. cit., p. 362.
- ⁶¹ Cu o redactare mai adecvată, Proiectul Catala precizează oportun: „Dacă dovedește că plata s-a făcut cu intenție liberală, pentru plata unei obligații naturale sau din orice altă cauză (s.n.) (...)” [art. 1330 alin. (2)].
- ⁶² Cu privire la clasificarea obligațiilor în civile și naturale, a se vedea C. Munteanu, O. Ungureanu, Drept civil. Partea generală, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 139-140.
- ⁶³ Clasificarea este analizată pe larg, cu aparat bibliografic consistent, în L. Pop, Tratat de drept civil. Obligațiile, vol. I (...), p. 80-88.
- ⁶⁴ *Ibidem*, p. 85-87.
- ⁶⁵ Structura obligației civile a prilejuit delimitarea a două concepții: autori care afirmă structura tripartită (subiecte, obiect, conținut) și autori care argumentează patru elemente: cele trei menționate și, în plus, sancțiunea obligației civile.
- ⁶⁶ M. Nicolae, Tratat de prescripție extintivă, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 1163.
- ⁶⁷ E. Lupan, I. Sabău-Pop, Tratat de drept civil român, Vol. I. Partea generală, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 275; G. Boroi, Drept civil. Partea generală. Persoanele, Ediția a 4-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 269; M. Mureșan, P. Ciacli, Drept civil. Partea generală, Ed. Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2000, p. 190; O. Ungureanu, Drept civil. Introducere, ediția a 8-a, Ed. Hamangiu, 2007, p. 253.
- ⁶⁸ G. Boroi, op. cit., p. 269.
- ⁶⁹ În acest sens, Cass., prima cameră civilă, hotărârea din 31 octombrie 1989, în Recueil Dalloz, 1991, Sommaires commentés, n° 332.
- ⁷⁰ L. Pop, Tratat de drept civil. Obligațiile, vol. I (...), p. 156; M.N. Costin, M.C. Costin, op. cit., p. 946.
- ⁷¹ I. Deleanu, Ficțiunile juridice, Ed. All Beck, București, 2005, p. 319.

- ⁷² I. Dogaru, P. Drăghici, op. cit., p. 226 și urm.
- ⁷³ Cu privire la îmbogățirea fără justă cauză în dreptul român, sub imperiul dispozițiilor vechiului Cod civil, a se vedea, L. Pop, Îmbogățirea fără justă cauză în reglementarea noului Cod civil, în *Dreptul*, nr. 7/2013, p. 18-21.
- ⁷⁴ I. Deleanu, Ficțiunile juridice (...), p. 319.
- ⁷⁵ Pentru detalii privind teoriile respective, a se vedea J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, op. cit., 2, p. 39-41, Ph. Malaurie, L. Aynès, Ph. Stoffel-Munck, op. cit., p. 579-580, I. Deleanu, Ficțiunile juridice (...), p. 316-319.
- ⁷⁶ A se vedea, L. Pop, Îmbogățirea fără justă cauză în reglementarea noului Cod civil (...), p. 22-35.
- ⁷⁷ A se vedea C.A. Păun, Definirea condițiilor economice ale acțiunii de in rem verso în dreptul românesc, în R.R.D.P. nr. 5/2007, p. 60-70.
- ⁷⁸ Tribunalul civil Bar-le-Duc, hotărârea din 5 ianuarie 1943 în *Dalloz critique*, 1944.18 și Cass., prima cameră civilă, hotărârea din 15 martie 1972, în *Bulletin civil*, I, n° 88 și în *Semaine Juridique*, Édition Générale, 1972. IV. 109. Hotărârile sunt citate după J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, op. cit., 2, p. 42, nota 6.
- ⁷⁹ L. Pop, Îmbogățirea fără justă cauză în reglementarea noului Cod civil (...), p. 25-26.
- ⁸⁰ G. Marty, P. Raynaud, *Droit civil. Les obligations*, tome 1, Les sources, 2e éd., Sirey, Paris, 1988, nr. 292, citați după J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, op. cit., 2, p. 43, nota 2 și hotărârile menționate la nota 3.
- ⁸¹ A se vedea, L. Pop, Îmbogățirea fără justă cauză în reglementarea noului Cod civil (...), p. 26.
- ⁸² Pentru prima ipoteză, avem ca exemplu situațiile majoritare: îmbunătățiri aduse lucrului proprietatea altuia, prestarea unui serviciu în favoarea altei persoane – toate fără intenția de gratificare. Corelația este indirectă, de exemplu, dacă fratele și sora se gospodăresc împreună, iar sora procură, pe credit, produse necesare vieții în comun – a se vedea, J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, op. cit., 2, p. 44-45 și nota 1 de la p. 45.
- ⁸³ L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, op. cit., p. 373.
- ⁸⁴ A se vedea, L. Pop, Îmbogățirea fără justă cauză în reglementarea noului Cod civil (...), p. 38-40.
- ⁸⁵ Pentru exemplul citat, a se vedea Ph. Malaurie, L. Aynès, Ph. Stoffel-Munck, op. cit., p. 585-586. Discuțiile au fost prilejuite de speța *Patureau-Mirand*, ajungându-se la soluția contrară: îmbogățirea locatorului a fost justificată prin invocarea opozabilității contractului încheiat între antreprenor și locatar, față de locator și prin ignorarea principiului subsidiarității. Insolvabilitatea a fost considerată un impediment de fapt, care deschide antreprenorului cale de acțiune împotriva locatorului.
- ⁸⁶ O. Căpățână, *Titlul gratuit în actele juridice*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 7. «Altruismul nu constituie decât o formă derivată de egoism, un sentiment creat sub influența educației în viața individului și un „produs al istoriei” în evoluția umanității [...]. Ambele sentimente coexistă în sufletul nostru ca fenomene primare și de origine distinctă, fără ca vreunul să fie subordonat celuilalt».
- ⁸⁷ Înainte de modificare, prin legea de aplicare, noul Cod civil conținea în art. 1347 alin. (2), prevederea că, în raport cu aceeași dată (data sesizării instanței) se apreciază existența și întinderea atât a îmbogățirii, cât și a pierderii patrimoniale.
- ⁸⁸ L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, op. cit., p. 375.
- ⁸⁹ J. Flour, J.-L. Aubert, E. Savaux, op. cit., 2, p. 59. Pentru o cercetare monografică a datoriiilor de valoare, a se vedea, F. Roșioru, *Datoriile de valoare*, Teză de doctorat, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 2011.
- ⁹⁰ M. Mureșan, *Dicționar de drept civil...*, p. 373.
- ⁹¹ În literatura română veche s-a arătat că faptul de a dispune de mai multe acțiuni pentru valorificarea unui drept este firesc și, prin urmare, condiția respectivă este arbitrară. A se vedea, în acest sens, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu, *Drept civil român. Studii de doctrină și de jurisprudență*, Ed. Socec & Co, S.A.R., 1943, p. 116.
- ⁹² Jurisprudența franceză a admis acțiunea din îmbogățire fără justă cauză atunci când reclamantul nu a fost în măsură să aducă dovada existenței unui contract de mandat între părți. Acțiunea respinsă pentru imposibilitatea probării madatului a devenit admisibilă dacă, în subsidiar, s-a invocat îmbogățirea fără justă cauză (a se vedea F. Buy, *L'essentiel de la jurisprudence civile. Obligations*, 83 grands arrêts commentés, Gualino, Paris, 2009, p. 139).